

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PORTUGALSKA: V ISKANJU NAJUSTREZNEJŠEGA NAČINA
ČRPANJA SREDSTEV STRUKTURNIH SKLADOV EVROPSKE UNIJE**

Ljubljana, september 2004

VESNA TOMAŽIN

IZJAVA

Študent/ka TOMAŽIN VESNA izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom prof. MOJMIR MRAKA.

V Ljubljani, dne

Podpis:

KAZALO

1 UVOD	1
2 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO PRED VSTOPOM IN PO VSTOPU V EU	2
2.1 STRUKTURA GOSPODARSTVA IN GOSPODARSKE SPREMEMBE V OBDOBJU 1974-1986	2
2.2 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO OD LETA 1986 DO 1993	3
2.3 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO OD LETA 1994 DO LETA 1999	4
3 REGIONALNA POLITIKA IN STRUKTURNI SKLADI EVROPSKE UNIJE	5
3.1 SPLOŠNA OPREDELITEV REGIONALNE POLITIKE EU	5
3.2 CILJNA OBMOČJA POMOČI STRUKTURNIH SKLADOV	6
3.3 OSNOVNI INSTRUMENTI IZVAJANJA REGIONALNE POLITIKE EU	7
3.3.1 EVROPSKI REGIONALNI RAZVOJNI SKLAD	7
3.3.2 EVROPSKI SOCIALNI SKLAD	8
3.3.3 EVROPSKI KMETIJSKI USMERJEVALNI IN JAMSTVENI SKLAD	8
3.3.4. FINANČNI INSTRUMENT ZA USMERJANJE RIBIŠTVA	8
3.4 KOHEZIJSKI SKLAD IN POBUDE SKUPNOSTI	9
4 REGIONALNA POLITIKA IN STRUKTURNI SKLADI NA PORTUGALSKEM	9
4.1 REGIONALNA POLITIKA NA PORTUGALSKEM	9
4.2 IZVAJANJE PORTUGALSKE REGIONALNE POLITIKE V OKVIRU STRUKTURNIH SKLADOV	12
5 IZVEDBA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV IN ANALIZA USPEŠNOSTI NJENEGA IZVAJANJA NA PORTUGALSKEM V OBDOBJU PRVE FINANČNE PERSPEKTIVE (1989-1993)	13
5.1 CILJI IN VIŠINA POMOČI	13
5.2 ANALIZA USPEŠNOSTI IN UČINKOV IZVAJANJA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV	13
5.2.1 ANALIZA USPEŠNOSTI PO CILJNIH SEKTORJIH GOSPODARSTVA	14
5.2.2 ANALIZA USPEŠNOSTI PO REGIJAH	15
6 OBDOBJE DRUGE FINANČNE PERSPEKTIVE (1994-1999)	16
6.1 CILJI IN VIŠINA POMOČI	16
6.1.1 NAČRTOVANO ČRPANJE SREDSTEV IZ STRUKTURNIH SKLADOV	17
6.1.2 DEJANSKA PORABA SREDSTEV STRUKTURNIH SKLADOV	19
6.2 UPRAVLJANJE S SREDSTVI STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM	20
6.3 ANALIZA USPEŠNOSTI ČRPANJA SREDSTEV EU	21

6.4 ANALIZA USPEŠNOSTI PO CILJNIH SEKTORJIH GOSPODARSTVA	23
6.4.1 TRANSPORT.....	23
6.4.2 IZOBRAŽEVANJE IN POKLICNO USPOSABLJANJE	24
6.4.3 RAZISKAVE IN RAZVOJ	26
6.4.4 PODJETNIŠKI SEKTOR.....	27
6.4.5 RAZVOJ PODEŽELJA.....	29
7 OBDOBJE TRETJE FINANČNE PERSPEKTIVE (2000-2006)	30
7.1 CILJI IN VIŠINA FINANČNE POMOČI	30
7.2 PREDVIDEVANE VREDNOSTI MAKROEKONOMSKIH KAZALCEV V OBDOBJU 2000-2006	34
7.3 ČRPANJE STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM DO LETA 2003 .	35
7.3.1 ČRPANJE POMOČI V LETIH 2000 IN 2001	35
7.3.2 ČRPANJE POMOČI V LETU 2002	36
8 OCENA DELOVANJA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM	37
LITERATURA	41
VIRI	42
SLOVAR TUJIH IZRAZOV	

1 UVOD

V diplomskem delu bom obravnavala problematiko črpanja sredstev pomoči Evropske unije na Portugalskem oziroma delovanje politike strukturnih skladov na Portugalskem. Ob vstopu v Evropsko unijo je portugalski povprečni realni BDP znašal le 55% evropskega povprečja, kar je pomenilo, da je bila poleg Španije, Irske in Grčije upravičena do sredstev pomoči strukturnih skladov, ker njihov povprečni realni BDP ni presegal 75% evropskega povprečja. V preteklosti so bili Portugalci pri črpanju sredstev relativno uspešni, prav tako se predvideva, da bodo uspešni v bodoče. Vendar se portugalske oblasti zavedajo, da je širitev Evropske unije na 25 članic v letu 2004, prinesla veliko sprememb v naslednjem programskem obdobju (2007-2013), predvsem pri višini sredstev namenjenih Portugalski, ki bodo nižja kot doslej. Kljub uspešnosti pri črpanju, glavni problem na Portugalskem še vedno predstavlja izbor najustreznejšega načina črpanja pomoči, saj so doslej za vsako obdobje izbrali drugačnega. V prvem in tretjem obdobju so se odločili za decentraliziran, v drugem pa za centraliziran način črpanja pomoči. V svojem diplomskem delu bom na podlagi analiz rezultatov, doseženih na tem področju na Portugalskem ocenila, kateri način je bil najustreznejši oziroma, kateri je prinesel več uspeha in napredka za portugalsko gospodarstvo.

Pri izdelavi analize oziroma ocene sem imela nekaj težav predvsem z razpoložljivostjo virov in ustrezne literature. Na to temo je bilo izdelanih že veliko ocen, raziskav in poročil, vendar je predstavljal zame problem jezik, saj je bilo večino navedenih gradiv v portugalskem jeziku. To so predvsem dela in študije, ki so jih naredili v nacionalnih raziskovalnih institucijah in bi mi lahko nudile največ potrebnih informacij. Zato sem se morala osredotočiti predvsem na vire, ki sem jih dobila v okviru institucij Evropske unije in drugih evropskih raziskovalnih institucij, ki so se ukvarjale s to problematiko. Prav tako je bila razpoložljivost virov različna po obdobjih, zato sem glede na to, da je bilo največ literature in virov za drugo programsko obdobje, največ pozornosti namenila ravno analizi in oceni tega obdobja.

Diplomsko delo sem razdelila na osem poglavij. Prvo in drugo sem namenila predstavitvi gospodarskega stanja Portugalske pred vstopom in po vstopu v EU do leta 1999, ker je od tega leta naprej vrednost večine podatkov samo ocenjena. V tretjem poglavju sem obdelala Regionalno politiko v Evropski uniji in delovanje politike samih strukturnih skladov, v četrtem pa sem se osredotočila na Portugalsko in njeno nacionalno regionalno politiko ter na njeno izvajanje regionalne politike v okviru strukturnih skladov. V petem, šestem in sedmem poglavju sem predstavila delovanje strukturnih skladov na Portugalskem tekom posameznega programskega obdobja. V vsakem sem opisala, kakšni so bili cilji pomoči, njena višina in kakšne posledice je imela na portugalsko gospodarstvo kot celoto. Poleg tega sem podala tudi analizo po posameznih sektorjih gospodarstva oziroma strukturnih skladih. V tretjem programskem obdobju (2000-2006) sem analizirala delovanje skladov do leta 2003. V zadnjem poglavju pa sem skušala podati oceno celotnega dogajanja od začetka do danes ter

kakšen vpliv naj bi imeli strukturni skladi na portugalsko gospodarstvo tudi v prihodnosti. Vse to mi je omogočilo, da sem lažje presodila, kateri način črpanja pomoči je bil za Portugalsko najučinkovitejši.

2 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO PRED VSTOPOM IN PO VSTOPU V EU

2.1 STRUKTURA GOSPODARSTVA IN GOSPODARSKE SPREMEMBE V OBDOBJU 1974-1986

Do leta 1974 je bila Portugalska pod Caetanovo diktaturo, ki je bila zrušena leta 1974. Temu je do leta 1978 sledil nacionalizacijski proces ter prehod v demokracijo. V tem času je Portugalska namreč nihala med političnim in ekonomskim režimom Latinske Amerike ter Zahodne Evrope. Leta 1978 so pričeli s pogajanja za pridružitve k Evropski gospodarski skupnosti (v nadaljevanju EGS). Ta pogajanja so trajala do marca leta 1985. Vzporedno s pogajanja Portugalske, so enaka pogajanja potekala med Španijo in državami članicami EGS. Gledano nazaj lahko trdimo, da je pri sprejetju v EGS imela pomembno vlogo politika držav zahodne Evrope, ki so si prizadevale za utrditev demokracije, s čimer bi preprečile morebitni padec Portugalske in Španije v socialistični blok držav ali v novo diktaturo.

V obdobju 1978 – 1984 je bilo portugalsko gospodarstvo zelo nestabilno. Država je morala preko dveh stabilizacijskih programov, ki jih je predpisal oziroma zahteval Mednarodni denarni sklad (MDS). V tem obdobju je Portugalska prav tako pridobivala nepovratna sredstva iz predpristopnih pomoči EGS ter od Evropske investicijske banke (EIB), od katere je dobila tako imenovano posojilo za podporo demokraciji. Kljub prejeti pomoči je bila tik pred vstopom v EGS nestabilnost znatno večja, kot je bila na primer pri sedanjih novih članicah pred vstopom v Evropsko unijo. Stopnja inflacije je namreč znašala 26%, deficit je znašal 8 % portugalskega BDP-ja, kar je zelo visoko glede na merila razvitih držav. Prav tako je stopnja nezaposlenosti v času po krizi, v letih 1982 –1983, dosegala visoke stopnje, okrog 8%. Vendar se je stanje po letu 1985, ko je prišlo do znižanja cen nafte, začelo izboljševati. Gospodarska rast v obdobju 1974-1986 je bila nezadovoljiva, saj je portugalski BDP na prebivalca ves čas nihal okrog 55% povprečja evropskega BDP-ja. Portugalska je namreč izgubila približno 6 odstotnih točk v primerjavi s konvergenčno rastjo BDP-ja v EGS.

Večino gospodarstva v tem obdobju je bilo v državni lasti, zato je bil velik del proizvodne in storitvene dejavnosti nedostopen privatnemu sektorju. V državni lasti so bili tudi mediji, televizija v celoti, delno tudi časopis in radio. Trg dela je bil močno usmerjan (reguliran). Leta 1985 je na volitvah zmagal premier Cavacao Silva, član socialdemokratske stranke, kar je pomenilo dokončen vzpon demokracije v državi (Mateus, 2004).

2.2 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO OD LETA 1986 DO 1993

Po sprejetju v EGS je portugalsko gospodarstvo, v letih 1986 do 1990, pokazalo izjemne rezultate. Povprečna letna rast realnega BDP-ja v tem obdobju je znašala 5,5%, kar je za 2,3 odstotne točke višje od evropskega povprečja v istem obdobju. Veliko ekspanzijo gospodarstva lahko v veliki meri pripišemo dinamičnemu razvoju investicij v proizvodnjo in hitri rasti izvoza. Po letu 1991 pa je rast gospodarstva upadla na 1,1%, kar lahko obrazložimo z zmanjšanjem glavnih elementov agregatnega povpraševanja (osebna potrošnja, privatne investicije ter izvoz dobrin in storitev). Posledično je bil prekinjen proces realne konvergence. To je razvidno iz Tabele 1, kjer je prikazana rast realnega BDP-ja v primerjavi s povprečjem Evropske unije. Kot lahko vidimo je bila rast na Portugalskem v obdobju 1986-1990 in v letu 1991 znatno nad povprečjem Evropske unije.

Tabela 1: Rast realnega BDP v Evropski uniji in na Portugalskem (letne % spremembe) v obdobju 1974-1994

	Enote	1976-85	1986-90	1991-94	1991	1992	1993	1994
Portugalska	%	3,0	5,5	1,1	4,4	1,1	-2,0	1,0
EU	%	2,3	3,2	1,3	1,7	1,2	-0,4	2,8
Razlika	o.t.*	0,7	2,3	-0,2	2,7	-0,1	-1,6	-1,8

*odstotne točke

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 31.

Rast zaposlenosti je bila do leta 1991 dokaj visoka in je v tem letu znašala 2,8%, vendar je do leta 1994 padla na 0,6%. Stopnja nezaposlenosti je tako narasla iz 4,2% v letu 1991 na 6,9% v letu 1994. To lahko vidimo v Tabeli 2, v kateri so prikazani kazalci zaposlenosti, produktivnosti, stroškov dela in brezposelnosti na Portugalskem in v EU (Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 31-33).

Tabela 2: Kazalci zaposlenosti, produktivnosti, stroškov dela in brezposelnosti v EU in na Portugalskem v obdobju 1975-1994

Kazalec	Enote	Območje	1976-1985	1986-1990	1991-1994	1991	1992	1993	1994
Zaposlenost	letna % sprememba	Portugalska	0,8	1,6	-0,1	2,8	-0,9	-1,9	-0,2
		EU	0,1	1,4	-0,6	0,3	-1,2	-1,4	-0,2
Produktivnost dela	letna % sprememba	Portugalska	2,2	3,8	1,2	1,6	2,0	-0,1	1,2
		EU	2,1	1,8	1,9	1,4	2,4	1,0	3,0
Stroški dela	letna % sprememba	Portugalska	-2,7	-1,4	0,5	5,7	1,5	-1,3	-3,5
		EU	-1,2	-0,8	-0,7	0,2	0,3	-0,7	-2,4
Stopnja zaposlenosti	% preb. od 15 do 64 let	Portugalska	62,4	65,4	65,6	68,0	66,3	64,6	63,4
		EU	n.p.*	n.p.*	60,8	62,2	61,1	60,0	59,7
Stopnja brezposelnosti	% aktiv. preb.	Portugalska	8,9	6,3	5,3	4,2	4,3	5,6	6,9
		EU	7,1	9,2	9,7	8,4	9,6	10,2	10,5

*ni podatka

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 35.

Kazalci, ki so navedeni v Tabeli 2 nam kažejo, da je bila Portugalska do leta 1990 ves čas nad povprečjem Evropske unije, po tem letu pa je prišlo do poslabšanja stanja v njenem gospodarstvu. Kar 40% brezposelnih v tistem času so predstavljali mladi pod 25 let, katerih delež v celotni strukturi zaposlenih je bil le 20% (National report (Portugal), 2004).

Zmanjševanje inflacije je postalo zelo očitno od leta 1990 naprej. Stopnja inflacije je padla iz 12,6% v letu 1990 na 6,7% v letu 1993. Prav tako je bil po sprejetju nekaterih konvergenčnih programov v letu 1991 zmanjšan deficit javnega sektorja, in sicer iz 6,4% v letu 1991 na 5,2% v letu 1992. Vendar sta slaba davčna politika in povečana poraba za socialno varnost v letu 1993 povzročila njuno povečanje (CSF 1994-1999, 1995, str. 6).

2.3 PORTUGALSKO GOSPODARSTVO OD LETA 1994 DO LETA 1999

V tem obdobju je bilo delovanje portugalskega gospodarstva izjemno. Makroekonomska politika države je bila usmerjena predvsem v izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev, saj si je Portugalska prizadevala za vstop v Ekonomsko monetarno unijo (EMU). Rast portugalskega BDP-ja v tem obdobju je bila izredna, saj je bila ves čas nad povprečjem rasti Evropske unije. Povprečna rast realnega BDP-ja v tem obdobju je znašala 3,4%, kar je 0,9 odstotne točke nad evropskim povprečjem. Napredek, ki je bil dosežen na področju nominalne konvergence, je tako omogočil, da je Portugalska postala članica EMU. V tem obdobju se je namreč razlika

med povprečno rastjo portugalskega in evropskega BDP-ja zmanjšala še za okoli 6 odstotnih točk. Stopnja brezposelnosti se je v obdobju zniževala in bila v letu 1998 med najnižjimi v Evropi, saj je znašala le 5%, državni primanjkljaj pa je bil na ravni evropskega povprečja. Prav tako se je v tem obdobju znižala stopnja inflacija, in sicer s 13,4% v letu 1990 na 2,1% v letu 1998. Vendar so jo v prvi polovici leta 1999 dodatno znižali na 1,9%, kar je bilo dovolj za izpolnitev maastrichtskega kriterija.

Ves ta uspeh lahko pripišemo tako ugodnim razmeram na mednarodnem trgu, kot tudi dobro vodeni makroekonomski politiki in razvoju v strukturnih reformah. Prav tako so na uspeh vplivali finančni transferji Evropske unije, zlasti na povečanje povpraševanja, čeprav imajo ti običajno dolgoročen vpliv na ponudbeno stran gospodarstva, predvsem na področju razvoja človeškega kapitala in infrastrukture (OECD Economic Surveys, 1999).

3 REGIONALNA POLITIKA IN STRUKTURNI SKLADI EVROPSKE UNIJE

3.1 SPLOŠNA OPREDELITEV REGIONALNE POLITIKE EU

Regionalna politika Evropske unije se izvaja preko politike strukturnih skladov, kohezijskega sklada in pobud Evropske skupnosti za področja gospodarstva in politiko konkurenčnosti, ki izvaja kontrolo nad državnimi pomočmi držav. Strukturni skladi predstavljajo osnovni instrument izvajanja regionalne politike skozi financiranje investicij v posameznih regijah.

Sklade sestavljajo:

- Evropski regionalni razvojni sklad (European Regional Development Fund – ERDF),
- Evropski socialni sklad (European Social Fund – ESF),
- Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF) in
- Finančni instrument za usmerjanje ribištva (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG).

Skladi so bili ustanovljeni z namenom pospeševanja razvoja in zmanjševanja razlik med regijami in državami v Evropski uniji. Države članice in Evropska unija skupaj podpirajo razvoj šibkejših regij. Financiranje projektov poteka s sodelovanjem lokalnih oblasti in države članice, tako da je delovanje strukturne politike določeno kot dopolnjevanje nacionalnega izvajanja regionalne politike članic. Sistem, po katerem se dodelijo sredstva za posamezno državo članico, je določen z regulativami Evropske komisije, smernicami in dokumenti. Za obdobje 2000-2006 je Evropska komisija predstavila novo zakonodajo na tem področju. Delovanje strukturnih skladov določa uredba sveta EU št. 1260/1999. Za programsko obdobje

2000-2006 znašajo ti transferji 213 milijard evrov oziroma eno tretjino evropskega proračuna. Sredstva se dodeljujejo namensko in v skladu s predpisanimi načeli.

Finančna pomoč strukturnih skladov je zamišljena v več različnih oblikah, dodeljevala pa naj bi se po vnaprej določenih kriterijih glede na:

1. težo problema po posameznih regionalnih in socialnih problematičnih področjih,
2. finančno sposobnost države članice glede na njeno blagostanje,
3. težo pomembnosti ukrepov glede na regionalni vidik in
4. posebne značilnosti predlaganih ukrepov.

Oblike finančne pomoči so sledeče:

1. delno financiranje operativnih programov,
2. delno financiranje državnih pomoči, vključno s povračili,
3. oblike individualnih podpor s soglasjem Evropske komisije in države članice,
4. delno financiranje projektov, vključno s povračili in
5. podpore za tehnično pomoč in študije za pripravo izvedbe projektov.

Načelo dodatnosti določa, da so sredstva strukturnih skladov le dodatna sredstva in ne nadomestila lastnih sredstev države članice oziroma regije. Zgornja meja višine pomoči je 75% celotnih stroškov investicije za področja pod Ciljem 1 in minimalno 50% celotnih stroškov projekta za ostale regije. Za razumevanje delovanja sistema strukturnih skladov je potrebno poznavanje razdelitve ciljev, ki jih zasledujejo posamezni skladi in kakšne so njihove naloge (Center Evropa, 2003).

3.2 CILJNA OBMOČJA POMOČI STRUKTURNIH SKLADOV

Do sprejetja Agende 2000, se je na podlagi teritorialnega načela in vsebine, strukturna pomoč podeljevala na 6 ciljnih območjih, ki pa so bila po letu 2000 združena v naslednja tri ciljna območja:

- **Cilj 1 (teritorialno načelo)**

Pod Cilj 1 spadajo regije na ravni statistične klasifikacije ozemeljskih enot 2 (NUTS2), kjer je BDP na prebivalca manjši od 75% povprečja Evropske unije. Takšna področja lahko dobijo pomoč za izgradnjo infrastrukture, zaposlovanje in razvoj gospodarskega sektorja. V Evropski uniji je v Cilj 1 vključenih 22% prebivalstva iz približno 50 regij, za njihov razvoj je porabljenih kar 70% vseh sredstev strukturnih skladov.

- **Cilj 2 (teritorialno načelo)**

Sem se uvrščajo področja z gospodarskimi in socialnimi problemi, kot so problemi prestrukturiranja, negativna gospodarska rast in visoka brezposelnost. Približno 18% vseh

evropskih regij je upravičenih do sredstev iz Cilja 2, za kar je porabljenih 11,5% sredstev iz strukturnih skladov.

- **Cilj 3 (tematski)**

Namenjen je modernizaciji sistemov vzgoje, izobraževanja in zaposlovanja, pokriva pa območje celotne Evropske unije razen tistih, ki so vključeni v Cilj 1. Cilju 3 je namenjeno 12,3% sredstev strukturnih skladov.

Celoten sistem deluje na principu programskega izvajanja politike, tako da so dolgoročni razvojni dokumenti osnova za izdana sredstva posameznih skladov. Ti dokumenti so sledeči:

- Državni razvojni program (National Development Plan),
- Razvojni okvir podpore skupnosti (Community Support Framework – v nadaljevanju CSF),
- Enotni programski dokument (Single Programming Document) in
- Izvedbeni programi (Operational Programmes – v nadaljevanju OP).

Ker Portugalska pri izvajanju svoje regionalne politike uporablja predvsem dokumenta CSF in OP, ju bom tu podrobneje opisala. Razvojni okvir podpore skupnosti oziroma CSF prinaša dokument, ki ga vsaka država članica, katere obseg razvojnih sredstev iz Evropske unije presega milijardo evrov, predloži Evropski komisiji in z njim predstavi svojo strategijo razvoja. Na podlagi uspešnih pogajanj med članico in Evropsko komisijo postane ta dokument temelj za izvajanje dolgoročne razvojne politike. Izvedbeni programi oziroma OP so programi, ki opisujejo načrtovani razvoj posameznega sektorja, na primer kmetijski, socialni razvoj ali razvoj posamezne regije na ravni NUTS 2. Pri dokumentih se potem razčlenijo nižje vsebinske enote, ki lahko predstavljajo načrt posameznega dela v sektorju, na primer razvoj malih in srednje velikih podjetij, usposabljanje brezposelnih ipd. So osnovni okvir za izvajanje ukrepov za uresničevanje ciljev in politike (Center Evropa, 2003).

3.3 OSNOVNI INSTRUMENTI IZVAJANJA REGIONALNE POLITIKE EU

3.3.1 EVROPSKI REGIONALNI RAZVOJNI SKLAD

Sklad je bil ustanovljen leta 1975. Zadolžen je za spodbujanje ekonomske in socialne kohezije, kjer je njegov osnovni cilj zmanjševanje razlik v stopnji razvitosti med regijami na ravni Unije. Določena ima naslednja področja uporabe sredstev (Aljančič, 2000, str. 10):

- povečanje produktivnosti ter ustvarjanje novih delovnih mest,
- izgradnja infrastrukture,
- lokalne razvojne pobude ter poslovne dejavnosti malih in srednje velikih podjetij.

Njegova bistvena vloga je podpora ciljnih območij 1 in 2 in pobudi skupnosti. Financira tudi inovativne ukrepe v sodelovanju s Socialnim skladom in Skladom za usmerjanje kmetijstva in garancij.

3.3.2 EVROPSKI SOCIALNI SKLAD

Ta sklad je bil ustanovljen leta 1958 in je namenjen izboljšanju in povečanju zaposlovanja v Uniji. Njegova politika je osredotočena na naslednjih pet področij (Aljančič, 2000, str. 12):

- politika zaposlovanja ter boj proti nezaposlenosti,
- razvoj socialne sfere,
- vseživljenjsko izobraževanje in sistemi izpopolnjevanja,
- premostitev ekonomskih in socialnih razlik,
- enakovredne možnosti zaposlovanja moških in žensk.

Za podporo Sklada so določene naslednje kategorije prebivalstva:

- dolgoročno brezposelni,
- mladi, ki prvič vstopajo na trg delovne sile,
- ljudje, ki potrebujejo dodatna usposabljanja ali pomoči pri samozaposlovanju, da so jim omogočene nove možnosti zaposlitve-razvoj sposobnosti in poklicnih kvalifikacij in spodbuda ustvarjanja novih delovnih mest.

Evropski socialni sklad ima v svojih nalogah določeno tudi izvajanje pobude EQUAL, ki naj bi uresničevala pobude Evropske unije proti diskriminaciji in neenakosti na trgu dela.

3.3.3 EVROPSKI KMETIJSKI USMERJEVALNI IN JAMSTVENI SKLAD

Sklad je bil ustanovljen leta 1964 in je bil usmerjen predvsem v naslednje naloge (Aljančič, 2000, str. 14):

- okrepitev in reorganizacija kmetijstva, vključno z organizacijo in predelavo kmetijskih, ribiških in gozdarskih proizvodov,
- zagotavljanje preoblikovanja kmetijske proizvodnje in razvoja gozdarstva ter podpora razvoja dopolnilnih dejavnosti za kmetovalce,
- zagotavljanje primerne življenjskega standarda kmetovalcev,
- pomoč pri razvoju struktur na ruralnih področjih z namenom zaščite okolja in podeželja.

3.3.4. FINANČNI INSTRUMENT ZA USMERJANJE RIBIŠTVA

Ta instrument je sprva deloval v okviru Kmetijskega sklada, leta 1993 pa je postal samostojni instrument, ki igra pomembno vlogo pri subvencioniranju ribiškega sektorja.

Naloge, ki jih pokriva ta finančni instrument so naslednje (Aljančič, 2000, str. 16):

- prizadevanje za doseg trajnega ravnovesja med ohranjanjem in izkoriščanjem vodnih virov,
- povečevanje konkurenčnosti in razvoj stabilnega podjetništva v tem sektorju,
- povečevanje ponudbe in vrednosti proizvodov s tega področja,
- prispevanje k oživitvi področij, odvisnih od ribištva in marikulture.

3.4 KOHEZIJSKI SKLAD IN POBUDE SKUPNOSTI

Poleg strukturnih skladov obstaja tudi kohezijski sklad. Sredstva iz sklada Evropska unija namenja državam kot pomoč na področju okolja in prometne infrastrukture, s čimer seveda zmanjšuje razlike med državami članicami. Sredstva iz kohezijskega sklada so namenjena državam, katerih BDP na prebivalca je nižji od 90% povprečja petnajsterice. Kohezijski sklad je bil ustanovljen leta 1993 z maastrichtsko pogodbo in takrat so kriterije za črpanje sredstev izpolnjevanje štiri države: Irska, Španija, Portugalska in Grčija. Njihov gospodarski in socialni napredek bo Evropska unija preverila ob koncu leta 2003 in se na podlagi rezultatov odločila, ali so države še vedno upravičene do razvojnih sredstev. V obdobju med letoma 2000 in 2006 je v kohezijskem skladu 18 milijard evrov sredstev.

Poleg omenjenih strukturnih skladov k razvoju regij prispevajo tudi štiri pobude (INTERREG III, URBAN II, LEADER+ in EQUAL), ki so prav tako del regionalne politike Evropske unije ter inovativni ukrepi v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj. Ti programi so namenjeni reševanju specifičnih problemov, ki se pojavljajo v določenem okolju, vendar vplivajo na življenje v celotni Evropski uniji. Za programe je namenjenih 5,35% celotnega deleža proračuna za strukturne sklade, vsaka pobuda pa črpa sredstva enega izmed štirih strukturnih skladov (Finančna pomoč Evropske unije, 2004).

4 REGIONALNA POLITIKA IN STRUKTURNI SKLADI NA PORTUGALSKEM

4.1 REGIONALNA POLITIKA NA PORTUGALSKEM

Do pristopa k Evropski uniji (v nadaljevanju EU) Portugalska ni izvajala regionalne politike. Načrtovanje na nacionalni ravni praktično ni bilo povezano z načrtovanjem na regionalni ravni. Proces dekoncentracije sredstev pred vstopom v EU so v bistvu prevzeli zaradi izpolnjevanja pravil EU na področju črpanja sredstev skladov. Zato so leta 1979 v okviru Ministrstva za notranje zadeve ustanovili Regionalne koordinacijske komisije. Vendar sta bila organiziranost teh organov in institucionalna opredelitev, ki se je nanašala na to sfero delovanja, pod močnim vplivom pravil EU glede upravičenosti do sredstev ERDF.

Leta 1983 je bil ustanovljen Directorate General za razvoj, in sicer kot del Ministrstva za notranje zadeve, z namenom, da bi uskladili pomoči regionalnih skladov na Portugalskem. Iz istega razloga je bilo leta 1985 ustanovljeno Ministrstvo za planiranje in regionalne zadeve ter leta 1986 izdana državna zakonodaja na področju dostopa do skladov, ki je postavila jasna pravila in postopke na različnih nivojih administracije, s čimer je bilo zagotovljeno, da bodo sredstva ERDF v celoti porabljena (National report (Portugal), 2004).

V prvih treh letih po vključitvi v EU, ko še ni bila sprejeta reforma strukturnih skladov, je bila Portugalska z najvišjimi per capita sredstvi iz naslova Evropskega sklada za regionalni razvoj (ERDF). Ker so se prispevki posameznih držav v sklad pobirali na podlagi njihovega BDP, je bila Portugalska največji neto prejemnik Evropske skupnosti. Pred pridobitvijo sredstev pa je morala ukiniti integrirani sistem kapitalnih podpor, ki so se dodeljevale po sektorjih.

Kot je bilo že omenjeno, je določilo o dodeljevanju regionalnih pomoči iz leta 1972 prepovedovalo dodeljevanje pomoči državam kot celotam, vendar se je pri Portugalski naredila izjema, saj so za obdobje 1986-1990 sprejeli enoten Regionalni razvojni plan (Regional Development Plan) za celotno Portugalsko. Plan je bil sprejet po dolgem procesu posvetovanj med predstavniki ministrstev, regionalnih koordinacijskih komisij, avtonomnih regij, lokalnih oblasti, gospodarstva in neodvisnih politikov. Protokol 21. pristopnega akta, ki sicer spada v poglavje konkurence, se osredotoča tudi na politiko industrijskega razvoja in odprave nezaposlenosti ter opozarja, da naj se vse politike v zvezi s konkurenco uporabljajo v skladu s cilji ekonomske rasti in izboljšanja življenjskega standarda. Posebej sta omenjeni avtonomni regiji otočij Azori in Madeira (Alvares, 1999, str. 84).

Kot na Irskem in v Grčiji, je bilo tudi na Portugalskem prvotno upravljanje s sredstvi strukturnih skladov izvajano na zelo hierarhičen način. Svet ministrov je namreč izbral posamezne projekte na podlagi priporočil Direktorata za regionalni razvoj. Po reformi strukturnih skladov leta 1988 se je to spremenilo, zaradi sprejetja novega dokumenta za izvajanje politike strukturnih skladov, in sicer Community Support framework-a (CSF). Ministrstvo za planiranje in regionalne zadeve je s tem postalo neposredno odgovorno Komisiji za upravljanje s sredstvi skladov. Za potrebe nadzora izvajanja programov so ustanovili nacionalne in operativne nadzorne komiteje (Paraskevopoulos, str. 21-22).

Strateške smernice črpanja sredstev so bile opredeljene v okviru posvetovalnih procesov, v katerih so bile vključeni Ministrstvo za planiranje in regionalne zadeve, Regionalne koordinacijske komisije in predstavniki javnih služb, za katere so smatrali, da so bistveni pri doseganju nacionalnega in regionalnega razvoja. Finančna pomoč EU, do katere je bila upravičena Portugalska, je bila osredotočena na sledeča področja:

- učinkovitost industrijskega sektorja;
- izobraževanje človeških virov;
- postopno izboljšanje notranjih neravnovesij.

Ko je Evropska komisija sprejela CSF dokument za obdobje 1989-1993, so morali na Portugalskem ustanoviti specifične organe za upravljanje s sredstvi EU, ki so ji bila dodeljena v okviru operativnih intervencij. Ta rešitev je odprla možnost, da so decentralizirali upravljanje skladov, in sicer med centralne upravne oblasti ali med lokalne oblasti. Če povzamemo: upravljalne enote so bile določene za vsak operativni program posebej, v primeru sektorskih programov so jih nadzorovali ministrski oddelki, v primeru regionalnih programov pa Regionalne koordinacijske komisije. V programih, ki so jih vodile mestne oblasti, so upravljalne enote vključevale še predstavnike lokalnih oblasti, na območju katerih so se ti izvajali. V tem času je bila vloga socialnih partnerjev v procesu izvajanja CSF samo svetovalna, zato ker je vlada določila, da bodo v upravljalne enote vključeni samo predstavniki javnih služb, ki so bili tudi odgovorni za samo izvedbo programov.

Institucionalna struktura delovanja strukturnih skladov tekom CSF II je ostala dejansko nespremenjena v primerjavi s predhodnim modelom CSF. Povečali so le število ministrskih organov zaradi boljšega upravljanja CSF. Prav tako se je za pozitivno spremembo izkazala vključitev regionalnih poslovnih združenj v same upravljalne enote regionalnih programov. Združenja mestnih oblasti pa so dobila pristojnosti za upravljanje lokalnih investicij. Za boljši nadzor in ocenjevanje delovanja ESF v okviru CSF, je bil ustanovljen Observatorij za zaposlovanje in poklicno usposabljanje, katerega so sestavljali člani sindikatov.

Pri CSF III je bil oblikovan nov institucionalni model z namenom zagotovitve bolj sistematičnega nadzora glavnih področij izvajanja CSF, kot so okolje, izobraževanje, poklicno usposabljanje in zaposlovanje, lokalni razvoj, enakopravnost spolov, inovacije, produktivnost, informacijska družba in zdravstvo. Tu se upravljanje vsake regionalne operativne intervencije izvaja z usklajevanjem delovanja vseh ministrstev, katerih področja so bila zajeta v sklop pomoči strukturnih skladov. Ideja tega je bila, da se dekoncentriranim regionalnim oddelkom da več odgovornosti. Prav tako imajo v samem procesu izvajanja CSF večjo vlogo tudi lokalne oblasti. Še več, gospodarskim in socialnim partnerjem je bilo zagotovljeno, da bodo vključeni tudi v nadzorne organe.

Kljub pozitivnemu napredku v procesu evropizacije, ki se nanaša na regionalni razvoj, je struktura portugalskega institucionalnega okvira še vedno močno centralizirana. Odsotnost celinskih upravnih enot predstavlja veliko oviro pri usklajevanju regionalnih politik. Pravzaprav sama struktura teh enot ni geografsko enotno določena pri posameznih ministrstvih, kar samo še povečuje težave pri razvoju konsistentne regionalne politike (National report (Portugal), 2004).

4.2 IZVAJANJE PORTUGALSKE REGIONALNE POLITIKE V OKVIRU STRUKTURNIH SKLADOV

Ko so sprejeli reformo strukturnih skladov, je morala portugalska vlada ozemlje razdeliti na regije po klasifikaciji NUTS 2, ki je bila uporabljena pri določanju regij, ki spadajo pod posamezni cilj strukturnih skladov. Glede na to delitev je celotna Portugalska spadala v območje Cilja 1, kar pomeni, da v nobeni portugalski regiji BDP na prebivalca ni presegel evropskega povprečja za več kot 75%. Portugalsko so razdelili na sedem regij, in sicer regije Norte, Centro, Lisboa e Vale de Tajo, Alentejo in Algarve na celinskem delu države in dve otoški avtonomni regiji Azori in Madeira. V prvem obdobju so pri koriščenju sredstev uporabili decentralizirani način, kar pomeni, da so sredstva razpršili na mnogo področij pomoči. Po koncu obdobja se ta način ni izkazal ravno za najboljšega, saj ni bilo narejenega vidnega napredka v sektorjih gospodarstva, razen v infrastrukturi, ker večina projektov ni bila končana v roku. Zaradi tega so se v drugem obdobju osredotočili na centralizirani način črpanja sredstev. Tako so sredstva vložili v manj projektov ter dali prednost problematičnim področjem, kot so infrastruktura, razvoj človeškega kapitala in prestrukturiranja industrije ter s tem posledično tudi politiki zaposlovanja. Ker je bil v tem obdobju napravljen velik napredek, so se v obdobju, ki teče zdaj, zopet odločili za bolj decentraliziran način črpanja, vendar le v smislu izbranega števila projektov.

Prav tako se je v obdobjih spreminjala struktura oziroma narava programov. V prvih dveh obdobjih so namreč sprejemali predvsem sektorsko opredeljene programe, kar pa je v nekaterih segmentih gospodarstva vodilo še v večje regionalne razlike, ker so bila sredstva, zlasti v drugem obdobju večino koncentrirana v regiji Lisboa e Vale de Tajo in Norte. Zato so se za obdobje 2000-2006 odločili, da bodo dali prednost regionalnim programom, se pravi da bo delitev regionalna in ne sektorska. V tem tretjem obdobju je prišlo še do ene spremembe, in sicer je regija Lisboa e Vale de Tajo presegla 75% evropskega povprečnega BDP na prebivalca (znašal je namreč približno 90% evropskega povprečja), kar je pomenilo njen izpad iz območja Cilja 1. Trenutno zanjo velja prehodno obdobje prejemanja pomoči do leta 2005.

Samo izvajanje regionalne politike v okviru strukturnih skladov in analizo izkoriščenosti ter uspešnost črpanja sredstev po posameznih obdobjih bom predstavila v naslednjih treh poglavjih.

5 IZVEDBA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV IN ANALIZA USPEŠNOSTI NJENEGA IZVAJANJA NA PORTUGALSKEM V OBDOBJU PRVE FINANČNE PERSPEKTIVE (1989-1993)

5.1 CILJI IN VIŠINA POMOČI

Črpanje strukturnih skladov v tem obdobju, je bilo skoraj v celoti izvedeno v okviru dokumenta CSF. Glavni cilj CSF za obdobje 1989-1993 so bili sledeči (CSF 1994-1999, 1995, str. 20):

- priprava portugalskih regij na enoten evropski trg,
- zmanjšanje razlik v gospodarskem in socialnem razvoju, relativno gledano na raven EU,
- odprava razlik med posameznimi regijami na Portugalskem.

V tem obdobju so sredstva namenili v neposredne investicije v proizvodnjo, zlasti v njeno prestrukturiranje, v izboljšanje osnovne infrastrukture (transport, energetika, izraba vodnih in zemeljskih virov), prav tako so jih namenili za pomoč malim in srednje velikim podjetjem, podpori raziskavam in razvoju (R&R), izboljšanju izobrazbene in zdravstvene infrastrukture, poklicnemu usposabljanju in boju proti brezposelnosti, do katere bi lahko prišlo zaradi prestrukturiranja proizvodnje ter razvoju podeželja in strukturnemu prilagajanju v kmetijstvu in ribištvu (The Impact of Structural Funds in Portugal, 2003).

Višina sredstev, ki naj bi jih Evropska unija v okviru strukturnih skladov, namenila za CSF, je znašala 8 milijard ECU¹. Končna poraba je znašala preko 17 milijard ECU. Delež investicij iz naslova CSF, je v obdobju 1989-1993 znašal 27% vseh investicij v portugalsko gospodarstvo. Do te pomoči so bile upravičene regije, ki so spadale pod območje Cilja 1, v tem primeru vsa Portugalska (CSF 1994-1999, 1995, str. 22).

5.2 ANALIZA USPEŠNOSTI IN UČINKOV IZVAJANJA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV

BDP per capita je na Portugalskem leta 1988 znašal le 58,5% evropskega povprečja. Do konca prvega obdobja (leta 1993) koriščenja sredstev strukturnih skladov, je le-ta zrasel na 67% evropskega povprečja. Študije, ki so temeljile na povpraševanju so pokazale, da je strukturna politika k rasti BDP-ja prispevala približno od 0,5% do 1%, v tem obdobju. Približno 40% konvergence med portugalskim BDP-jem in BDP-jem EU lahko pripišemo strukturnim skladom (The impact of Structural Funds in Portugal, 2003). Proračunski deficit so letno zmanjšali za 0,25%, javni dolg pa je bil znižan na 14% celotnega portugalskega BDP-ja. Prav tako je bilo, kot neposredna posledica investicij CSF, ustvarjenih približno

¹ ECU = košarica valut, katero je kasneje nadomestila enotna valuta evro.

80.000 novih delovnih mest. Iz analiz, ki so se ukvarjale z ocenjevanjem izvedbe CSF I, je razvidno, da so bili najuspešnejši na področju človeškega kapitala, kjer so omogočili poklicno usposabljanje milijonu ljudem. Prav tako so bili uspešni pri krepitvi gospodarske infrastrukture, kjer so 60% transportnih investicij namenili v izgradnjo novih cest in pri investicijah v proizvodne dejavnosti v posameznih regijah. Kvantitativno gledano so bile subvencije EU najvišje v najmanj razvitih regijah Portugalske. Kakorkoli že, velikost učinkov le teh bi morali prilagoditi zmernim ekonomijam obsega v teh regijah, ki so manj urbanizirane in industrializirane. Namreč že majhno zmanjšanje višine pomoči v teh regijah, močno zmanjša ekonomski vpliv investicij. Sama izvedba CSF I bi bila lahko uspešnejša, če sodelovanje lokalnih oblasti oziroma regionalnih oblasti ne bi bilo omejeno, kar je pomenilo, da sta bila v samo izvedbo programov vključena, na primer le dva predstavnika od skupno sedmih (Chichester, 1999).

5.2.1 ANALIZA USPEŠNOSTI PO CILJNIH SEKTORJIH GOSPODARSTVA

Glede na sektorske analize za to obdobje so na Portugalskem večino sredstev namenili za razvoj osnovne infrastrukture, predvsem v razvoj transporta. Najboljše rezultate so beležili na področju cestne infrastrukture v okviru PRODAP programa. Izboljšali so cestno omrežje znotraj države, glavne mednarodne cestne povezave in cestna omrežja v večjih mestih. Strukturni skladi naj bi po ocenah k temu napredku prispevali približno 40%. Prav tako se je izboljšalo stanje v železniškem prometu. Tega ocenjujejo na višino 15%. Povečale so se tudi investicije v pomorski in letalski promet. S tem so povečali pristaniške zmogljivosti v Lizboni in Leixies-u in letališke v Portu in Faru. V avtonomnih regijah Azori in Madeira so vlagali predvsem v zmanjšanje gospodarskih razlik, v primerjavi s celinskim delom države.

Precejšen napredek je bil dosežen tudi v telekomunikacijah. Tu je mišljena predvsem uporaba in konstanten razvoj novih telekomunikacijskih storitev, ki so prispevale k dvigu produktivnosti v tovrstnih podjetjih. Na primer digitalizacija telefonskega omrežja se je povečala iz 2% na 59%. Strukturni skladi so k temu uspehu prispevali približno 10%. Na področju energetike so bili izvedeni zlasti projekti za pridobivanje novih energetskih virov in projekti za črpanje virov na regionalni ravni. S tem so skušali zmanjšati odvisnost portugalskega gospodarstva od naftnih virov (ti projekti so se nanašali zlasti na pridobivanje zemeljskega plina). S sredstvi strukturnih skladov so financirali tudi izgradnjo termoelektrarn ter s tem povečali njihovo zmogljivost za 43%.

V okviru programov in projektov za razvoj človeških virov je bil prav tako dosežen ogromen napredek. Uspelo jim je decentralizirati izobraževalno strukturo, tudi izven glavnih izobraževalnih središč. Prav tako se je za učinkovito izkazala izgradnja nekaterih raziskovalnih in razvojnih dejavnosti ter institucij izven Lizbone. V okviru programa, ki je bil delno financiran s strani ESF, se je poklicno izšolalo preko milijona ljudi. Tudi to je prispevalo k povečanju produktivnosti v podjetjih na Portugalskem. Strukturni skladi so prav

tako veliko prispevali k okrepitvi portugalske izobraževalne strukture, dodatnemu izobraževanju učiteljev in večjemu številu dejavnosti na tehniških fakultetah. Delež izobraževanja v celotnem BDP-ju je narasel iz 4,2% na 5,4% v obdobju 1989-1993. Največ koristi od izboljšanja pogojev šolanja so imeli predvsem mladi, saj jih je bilo kar 55% uspešnih pri iskanju zaposlitve. Prav tako se je povečal delež raziskav in razvoja v BDP-ju. Dvignil se je iz 0,5% na 0,8%.

V največjem portugalskem sektorju kmetijstvu je CSF pripomogel predvsem k modernizaciji kmetijske strukture ter izboljšanju proizvodnje in trženja. Glavnina projektov se je izvajala v okviru programov PEDAP in PEF. Ta dva programa sta bila usmerjena predvsem v sofinanciranje projektov s področja namakanja polj, živinoreje in pogozdovanja. Precej sredstev je bilo namenjenih tudi financiranju poklicnega izobraževanja kmetov, mehanizaciji in modernizaciji podsektorjev, ki imajo pomembno vlogo v portugalskem kmetijstvu. Večino projektov je bilo izvedenih v regijah Alentejo in Vale de Tajo. Posledica tega je bilo 7,4% letno povečanje kmetijske produktivnosti. Kljub temu pa se je delež kmetijskega prebivalstva znižal za 4,4% v obdobju 1989-1993. V ribištvu pa so vlagali predvsem v prestrukturiranje in modernizacijo proizvodnje in trženja ribiških proizvodov.

Kljub znatnim investicijam v infrastrukturo, je bilo veliko sredstev strukturnih skladov namenjenih za investicije v proizvodnjo. To je vodilo v nastanek 1.560 podjetij v obdobju 1989-1992, kar je približno 33% vseh ustanovljenih podjetij v tem obdobju. Od tega jih je bilo 820 ustanovljenih v sektorju industrije in 335 v turizmu. Že delujoča podjetja so večino sredstev, ki so jih prejela od strukturnih skladov, namenila za posodobitev in sam razvoj svoje dejavnosti. V okviru PREDIP je bilo financiranih 7.020 projektov, katerih končni cilj je bilo povečanje produktivnosti in zaposlenosti v podjetjih za 5% oziroma 2,4% (The impact of Structural Funds in Portugal, 2003).

5.2.2 ANALIZA USPEŠNOSTI PO REGIJAH

Gledano z vidika analize uspešnosti izvajanja politike strukturnih skladov po regijah, je končna redistribucija sredstev relativno sovpadala z načrtovano. Regiji Lisboa e Vale de Tajo (35% celotnega ozemlja) in Norte (28% celotnega ozemlja) sta prejeli preko 60% vseh sredstev, ki jih je Portugalska dobila v okviru strukturnih skladov. Regija Centro je prejela 19%, Alentejo 7% in regija Algarve 3%. Avtonomni regiji Azori in Madeira sta pridobili le 4% oziroma 3% vseh sredstev. V regiji Lisbona e Vale de Tejo so sredstva namenili predvsem za investicije v proizvodnjo, v prestrukturiranje industrije in njeno reorganizacijo. V regiji Norte so večino sredstev namenili za regionalni in lokalni razvoj, medtem ko so v regiji Centre vložili sredstva v gradnjo cestne infrastrukture. Največ sredstev na prebivalca so dobile najodročnejše regije: Alentejo, Algarve, Azori in Madeira (CSF 1994-1999, 1995, str. 40).

6 OBDOBJE DRUGE FINANČNE PERSPEKTIVE (1994-1999)

6.1 CILJI IN VIŠINA POMOČI

Tudi za drugo obdobje črpanja strukturnih skladov je Portugalska izdelala Razvojni okvir podpore skupnosti (CSF) in Regionalni razvojni plan (Regional Development Plan). CSF je bil rezultat intenzivnih priprav, ki so vključevale izdelavo treh ključnih dokumentov: "Social and Economic Analysis", "Strategic Options" in "Regional Development Plan" (Ex-post evaluation of Objective, 2003, str. 41).

Pri določanju ciljev pomoči v okviru CSF II so Portugalci upoštevali rezultate, ki jih je prinesla izvedba predhodnega CSF. Kot sem že navedla v prejšnjem podpoglavju, so dosegli izjemen napredek pri zmanjševanju ekonomskih in socialnih razlik, rast je bila pozitivna in celo nad povprečjem EU, prav tako so povečali število delovnih mest v državi. Kljub relativno dobrem rezultatom so skušali v CSF II sprejeti še več ukrepov, s katerimi bi še izboljšali dosežene rezultate in omogočili nadaljnji razvoj osnovne gospodarske infrastrukture ter investicij v proizvodne dejavnosti.

Pri določitvi ciljev pa so morali upoštevati tudi negativne lastnosti portugalskega gospodarstva, zlasti veliko odvisnost njenega BDP-ja od regij, v katerih prevladujejo tradicionalne industrijske dejavnosti in majhnega vpliva storitev in ekonomskih dejavnosti, kar postavlja Portugalsko tudi v slabši položaj, v primerjavi s konkurenčnimi državami. Poleg tega so morali upoštevati, da še vedno obstajajo velike socialno-ekonomske razlike med regijami zaradi njihovega neenakomernega razvoja, predvsem razlik med severom in jugom države oziroma obalnim in celinskim delom države. Prav tako so obstajale ogromne razlike med samimi mesti, kar pa gre pripisati slabim komunikacijskim in transportnim povezavam.

V CSF II so skušali opredeliti tako kvalitativne kot tudi kvantitativne cilje investiranja, ki bi nato omogočili ex-ante in ex-post ocene ter ustrezen nadzor med samim izvedbenim procesom. Ob vsem tem pa se Portugalske oblasti soočajo še z enim problemom, in sicer z določitvijo prioritarnih ciljev investiranja. Odločajo se med investiranjem v dejavnosti osnovne infrastrukture kot so energetika, transport ter telekomunikacije in investiranjem v bolj dominantne dejavnosti v storitvenem sektorju, kot so nove tehnologije, izobraževanje, turizem, okolje, management in ostale. Glede na 10. poglavje Bele knjige, ki se nanaša na rast, konkurenco in zaposlovanje, bi morali zagotoviti, da bodo te investicije prispevale k razvoju novih zaposlitvenih spodbud, predvsem tistih, ki prispevajo k izboljšanju kvalitete življenja in ohranjajo naravne vire. Pri vsem tem pa je potrebno upoštevati že prej omenjene razlike med regijami, pri čemer je potrebno dati prednost manj razvitim regijam ter skušati preprečiti proces odseljavanja ljudi s podeželja v mesta (Chichester, 1999).

Strategija, ki so jo torej uporabili v CSF II, je slonela na dveh strateških ciljih, ki sta bila predstavljena že v CSF I. Te dva cilja sta (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 43):

1. realna konvergenca med portugalskim in evropskim gospodarstvom in
2. pospeševanje notranje ekonomske in socialne kohezije.

Ob izdelavi CSF II dokumenta so predvidevali, da bo konvergenca med portugalskim in evropskim BDP-jem na prebivalca 6%. Poleg tega je bilo pričakovano, da bo polovico konvergenca neposredna posledica delovanja strukturnih skladov. Na področju ekonomske in socialne kohezije pa so pričakovali zmanjšanje regionalnih razlik za 14%. Zgoraj navedena cilja so nato operativno preoblikovali v štiri prioritete (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 43):

1. kvalificiranost človeških virov in zaposlenost;
2. okrepitev konkurenčnih faktorjev portugalskega gospodarstva;
3. izboljšanje kvalitete življenja in stopnje socialne kohezije;
4. okrepitev gospodarstva na ravni regij.

6.1.1 NAČRTOVANO ČRPANJE SREDSTEV IZ STRUKTURNIH SKLADOV

Evropska komisija je CSF II odobrila 28. februarja 1994. Prvotno postavljen dokument je pokrival 14 programov, za katere je bilo predvidenih za okoli 26.678 MECU² sredstev. Od tega naj bi strukturni skladi in Finančni instrument za podpiranje ribištva (FIFG) prispevali 13.980 MECU (52,4% celotnih sredstev), 6.056 MECU naj bi financirali preko javnih financ in 6.642 MECU preko privatnih investicij. V vsoti, ki sta jo prispevala strukturni skladi in FIFG, je všteti tudi prispevek kohezijskega sklada v višini 2.601 MECU. To je razvidno tudi iz Tabele 3. Poraba, ki jo je Komisija predvidevala v okviru strukturnih skladov, je bila razdeljena med posamezne sklade, in sicer: ERDF – 62,4%, ESF – 22,5%, EAGGF – 13,5%, FIFG – 1,5% (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 42-43).

Tabela 3: CSF 1994-1999 - Načrtovana poraba sredstev pomoči 1994-1999 (v milijon evrih)

Leto	Celotna poraba	Finančna sredstva Evropske unije					Državne investicije	Privatne investicije
		Skupaj	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG		
1994	26.678	13.980	8.724	3.149	1.894	213	6.056	6.642
1994 (v cenah iz 99)	29.071	15.234	9.506	3.431	2.064	232	6.600	7.237
1999	26.296	14.512	8.934	3.227	1.979	213	6.345	5.439

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 42.

² MECU = milijon evrov.

Sredstva strukturnih skladov so podeljevali v okviru prej omenjenih štirih prioritete, na podlagi katerih so bili določeni programi pomoči. Namen prve prioritete - kvalifikacije človeških virov in zaposlovanja, je bil doseči sledeče:

- izboljšati omrežje šol, kvaliteto izobraževanja in njegovo vključitev v gospodarstvo;
- razvoj znanstvenega raziskovanja in podpora inovacijam;
- razvoj prvotnega sistema poklicnega usposabljanja, kot dopolnilo javnemu izobraževalnemu sistemu in razvoj nadaljnjega šolanja;
- prilagoditev zaposlitvenih možnosti razvoju gospodarstva in promocija aktivnosti, ki vodijo v ustvarjanje novih delovnih mest.

V okviru te sta bila sprejeta dva programa, in sicer operativni program osnov izobraževanja in inovacij ter operativni program za poklicno usposabljanje in zaposlovanje. Za financiranje obeh programov je bilo predvidenih 4.160 MECU, kar je 15,6% celotne načrtovane porabe v okviru CSF. Programa sta sofinancirala ERDF in ESF. Kvantitativni cilji, ki so si jih pri tem postavili, so bili, povečati delež mladih v visokem izobraževanju z 19% na 35 do 40% ter povečanje deleža porabe podjetij za dejavnosti R&R v deležu celotne porabe s 26% na 40%. Poleg tega so se zavzemali za podaljšanje primarnega šolanja, s takratnih 4-6 let na 8 let, se pravi po 6 letih osnovne šole, bi moralo biti obveznih še 2 leti sekundarnega šolanja.

V okviru druge prioritete, se pravi okrepitev konkurenčnih faktorjev gospodarstva, so si prizadevali za:

- okrepitev konkurenčnosti in povečanje privlačnosti portugalskega gospodarstva za zunanje investitorje;
- okrepitev podjetniške dinamičnosti;
- višje stopnje kvalificiranosti delovne sile.

Za programa v okviru te prioritete naj bi bilo namenjenih 15.592 MECU, kar je 58,4% načrtovane porabe CSF II dokumenta. Financirali naj bi ju vsi štirje skladi. Programa sta bila sledeča, operativni program za razvoj infrastrukture in operativni program za modernizacijo gospodarskega sistema. Načrtovali so, da bodo izboljšali konkurenčnost gospodarstva ter da bo do leta 1999 uvoz obsegal 70% izvoza v primerjavi s 66% v letu 1992.

Glavni namen tretje prioritete je bil:

- varstvo okolja in razvoj mest;
- izboljšanje zdravstvenih storitev in večje število ukrepov proti ekonomski in socialni izključenosti.

Sprejeta sta bila dva programa: operativni program za obnovo okolja in mest ter operativni program za združitev zdravstva in sociale. Za njiju je bila predvidena poraba v višini 1.773 MECU, kar je 6,6% celotne načrtovane porabe. Pri tej prioriteti pa so si kot glavne cilje postavili povečanje odstotka prebivalstva priključenih na javni vodovodni sistem s 77% v letu

1990 na 95% v letu 1999, zmanjšanje onesnaženosti v mestih in izboljšanje sistema komunalnih storitev.

Pri zadnji prioriteti je bil namen doseči sledeče:

- okrepitev regij preko realizacije podpore za infrastrukturo, za potrebe gospodarskega sektorja (transport) in podpora poslovni strukturi ter regijskim gospodarstvenikom;
- prispevati k poseljevanju manj razvitih regij, se pravi povečati število prebivalcev, zlasti v notranjih regijah in k rešitvi problema pregoste naseljenosti na območju mest Lizbona in Porto;
- izboljšati življenjske pogoje prizadetih prebivalcev zaradi onesnaženosti okolja ali naravnih nesreč.

Ti posegi naj bi bili izvedeni v okviru dveh operativnih programov s posebnimi značilnostmi za dve najbolj periferni portugalski regiji Azori in Madeira ter petih operativnih programov znotraj območja NUTS II regij na celinskem delu Portugalske (Norte, Centre, Lisboa e Vale de Tajo, Alentejo in Algarve), ki naj bi sofinancirali projekte na mestnih in primestnih območjih ter v okviru specifičnega programa za pomoč investicijam lokalnih oblasti in operativnega programa za promocijo razvojnega potenciala regij (Promotion of the Regional Development Potential Operational Programme-PPDR v nadaljevanju). Za te programe je bilo predvidenih 274 MECU, sofinancirala pa naj bi jih tudi ERDF in ESF (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 43-45).

6.1.2 DEJANSKA PORABA SREDSTEV STRUKTURNIH SKLADOV

Kljub menjavi vlade leta 1995 je vsebina CSF II ostala bolj ali manj nespremenjena za obdobje 1994-1999. Narejenih je bilo pravzaprav samo nekaj majhnih popravkov začetne različice:

- V okviru prve prioritete se je predvidena začetna poraba dvignila iz 15,6% na 17,1% popravljene porabe. Dejanska poraba je znašala 17,9%.
- Pri drugi prioriteti se je načrtovana poraba zmanjšala z 58,4% na 53,1%. Dejanska poraba je bila 54,7%.
- Pri tretji se je poraba povečala na 7,7% iz predhodnih 6,6%, dejanska pa je znašala 7,9%.
- V okviru zadnje prioritete pa se je poraba povečala iz 18,3% na 20,7%, dejanska pa je znašala 19,5%.

Dejanska celotna poraba CSF II je znašala 24.385 MECU, kar je po posameznih letih in skladih prikazano v Tabeli 4. Kot je razvidno iz tabele, je bilo največ sredstev porabljenih v okviru ERDF ter da se je v vseh treh skladih, z leti povečevala (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 47- 48).

Tabela 4: CSF- Dejanska poraba sredstev pomoči po letih (1994-1999); (v milijon evrih)

Leto	Celotna poraba	Javna poraba						Državna uprava	Privatni sektor
		Celotna javna poraba	Finančna sredstva Evropske unije						
			Skupaj	ERDF	ESF	EAGGF	FIFG		
1994	2.077	1.715	1.202	735	141	150	0	513	362
1995	3.081	2.789	1.938	1.251	452	235	0	851	287
1996	3.803	3.191	2.240	1.506	464	270	0	951	612
1997	4.994	3.601	2.453	1.618	524	311	0	1.148	1.393
1998	4.002	3.514	2.420	1.435	667	318	0	1.094	488
1999	6.422	5.152	3.584	2.269	802	513	0	1.568	1.270

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 48.

Poraba, ki jo je načrtovala EU, se je tako povečala z 13.980 MECU (v cenah iz leta 1994) na 14.511 MECU (v cenah iz leta 1999). To povečanje v višini 3,8% lahko pojasnimo na dva načina, in sicer z uporabo deflatorja iz leta 1998 oziroma z izrednim dogodkom v letu 1997, z neurjem, ki je pustošil po celinskem delu Portugalske in v avtonomni regiji Azori, zaradi katerega je Unija namenila še dodatnih 16 milijon evrov za obnovo kmetijske proizvodnje tistim, ki jih je neurje prizadelo (Ex-post evaluation of Objective, 2003, str. 55).

Prednost v CSF II so imele manj razvite regije, kot so Azori, Alentejo, Algarve in Madeira. 95,3% sredstev strukturnih skladov, ki so bila namenjena za financiranje investicij, je bilo regionaliziranih. Pri tem so bili sektorski operativni programi glavni instrument Portugalske regionalne politike. Ravno v tem pa se CSF II razlikuje od CSF III, v katerem bodo glavni instrument regionalne politike operativni regionalni programi. Posredovanja v okviru CSF II niso bila izvedena decentralizirano in nepremišljeno, ampak centralizirano ter na podlagi regionalnih in lokalnih značilnosti. To velja zlasti za pet operativnih programov za celinske regije, ki so imeli vsi enak način izvedbe—na centralizirani ravni. To je po eni strani omejevalo izvajalce, da bi spoznali potrebe vsake regije, po drugi pa je to pomenilo večjo učinkovitost, ker so se na tak način omejili na manjše število področij pomoči in programov (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 150).

6.2 UPRAVLJANJE S SREDSTVI STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM

Ključni vlagatelji sredstev v CSF II so glede delovanja managementa in nadzornega sistema menili, da je bil-a:

- struktura CSF II managementa in izvedbenega modela, ki je ostala dokaj nespremenjena v primerjavi s strukturo iz CSF 1989-1993, primerna za uresničitev CSF 1994-1999. Vendar so predlagali, da bi bilo potrebno okrepiti skupino za tehnično pomoč (Technical Support Team), s čimer bi se izboljšal nadzor nad samimi projekti in njihovimi izvajalci;
- ključni element, ki je pripomogel k večji celotni učinkovitosti izvedbe CSF II njegova fleksibilnost;
- bistven za delovanje tega modela naslednji sklop dejavnikov:
 - Sodelovanje Evropske komisije kot "partnerice" v portugalskem CSF II (kar je v nasprotju z običajno vlogo komisije v CSF, kjer je ponavadi samo "opazovalec").
 - Partnerstvo, ki je povezovalo nacionalne in regionalne upravne enote.
 - Izkušnje članov Skupine za tehnično pomoč, ki so sodelovali že v predhodnem CSF I (1989-1993).

Kljub temu pa je bila izvedba celotnega sistema tudi pod vplivom nekaterih negativnih faktorjev:

- Pomanjkljivost informacijskega sistema, v katerega je bilo vključeno delovanje strukturnih skladov in FIG, ker ni omogočal dostopa do podatkov o ključnih kazalcih uspešnosti izvajalnega sistema. To je zapletlo samo izvajanje nadzora, analizo vpliva delovanja strukturnih skladov in možnosti izkoriščanja sinergij in komplementarnosti pri izvajanju programa.
- Neharmoniziran postopek prikaza informacij sistema z različnimi kazalci. Prav tako so bili v nekaterih primerih isti kazalci podani v različnih merskih enotah, kar je otežilo ocenjevanje globalnega uspeha CSF II.
- Neučinkovitost nacionalnega statističnega sistema pri posredovanju specifičnih informacij o regijah oziroma sektorjih, ki so bili predmet intervencij. Vse to je povzročilo neustrezno argumentacijo o izvajanju programa in doseganju ciljev, postavljenih v programu.
- Premajhno sodelovanje socialnih partnerjev, katero bi omogočilo večjo preglednost pri globalnem izvajanju CSF II.

Splošno gledano, lahko rečemo, da je bilo samo delovanje managementa in izvajalnega sistema učinkovito in je pozitivno vplivalo na samo uspešnost CSF II (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 156).

6.3 ANALIZA USPEŠNOSTI ČR PANJA SREDSTEV EU

CSF II je bil uspešno izveden, gledano tako iz psihičnega (prvotno zastavljeni cilji so bili v večini primerov preseženi) kot tudi iz fizičnega vidika (večina programov je bila v celoti izvedena v predvidenem roku). Ta uspeh lahko pripišemo posebnim značilnostim vodstvenega in izvršilnega sistema, predvsem njuni fleksibilnosti, ki je omogočila hitro

prilagoditev nepričakovanim spremembam med izvajanjem strukturne politike. Spremembe CSF II niso bile načrtovane, ampak so bile posledica odstopanj med pričakovanimi in dejanskimi stopnjami črpanja strukturnih skladov ter zunanjih faktorjev, kot je bilo neurje jeseni 1997. Končna ocena je sledeča: izvedba CSF II je pozitivno vplivala na portugalsko gospodarsko rast in njeno povezanost z EU.

Letna povprečna rast realnega BDP-ja je bila v obdobju 1994–1999 3,4%, kar je 0,9 odstotne točke nad povprečjem EU (tu je bila 2,5%). Ocenjeno je bilo, da je CSF II k temu prispeval 0,42% odstotne točke, kar kaže na njegovo pomembnost pri ponovnem konvergenčnem procesu med portugalskim realnim BDP-jem in evropskim povprečjem, ki je bil prekinjen v obdobju 1992–1994. Cilj, da bo rast BDP na prebivalca 6%, je bil celo presežen za 0,8% odstotne točke. Pravzaprav je portugalski BDP na prebivalca (v PPS; EU=100) zrasel za 5 odstotnih točk v tem obdobju. Prav tako so odprli 261.000 novih delovnih mest. Ocenjeno je bilo, da je bilo v okviru CSF II ustvarjenih približno 77.000 delovnih mest do leta 1999 (to je približno 29,5% vseh novih delovnih mest). Ta dosežek ni zaostajal prav veliko za prvotno zastavljenim ciljem CSF II (100.000 novih delovnih mest).

Poraba v okviru CSF II, v obdobju 1994-1999, je imela vpliv tudi na spremembo komponent agregatnega povpraševanja po dobrinah in storitvah, kar je prikazano tudi v Tabeli 5 (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 108):

- Osebna potrošnja: 2,1% njene povprečne vrednosti med 1994 in 2000 (v cenah iz leta 1999) je bilo povezano z izvedbo CSF II;
- Državna potrošnja: vpliv CSF II je bil ocenjen na 0,7% povprečne vrednosti te komponente povpraševanja v istem obdobju (v cenah iz 1999. leta);
- Bruto domače investicije: 7,7% povprečnih bruto domačih investicij tekom obdobja 1994-2000 (v cenah iz leta 1999) je bilo v zvezi s CSF II; na to komponento povpraševanja je imel CSF II največji vpliv;
- Uvoz dobrin in storitev: izvedba CSF II je ustvarila dodaten uvoz, ki je bil ocenjen na približno 2,9% povprečne vrednosti uvoza v obdobju 1994-2000 (v cenah iz leta 1999).

Tabela 5: Ocenjen vpliv CSF na komponente agregatnega povpraševanja, BDP in letna stopnja zaposlenosti v obdobju 1994-2000

Spremenljivke	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1994-1999	1994-2000
Osebna potrošnja	1,6	2,4	2,6	2,7	2,4	1,8	1,1	2,3	2,1
Državna potrošnja	0,2	0,7	0,7	0,8	0,9	0,8	0,9	0,7	0,7
Bruto domače privatne investicije	5,7	9,3	9,8	9,7	8,6	6,5	5,0	8,3	7,7
Uvoz dobrin in storitev	2,0	3,2	3,5	3,7	3,5	2,6	2,1	3,1	2,9
BDP	1,7	2,7	2,8	2,9	2,6	2,0	1,4	2,5	2,3
Zaposlenost	1,3	2,1	2,2	2,3	2,1	1,6	1,1	1,9	1,8

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 109.

6.4 ANALIZA USPEŠNOSTI PO CILJNIH SEKTORJIH GOSPODARSTVA

6.4.1 TRANSPORT

Intervencije v transport lahko razdelimo na dva nivoja investicij, in sicer na investicije, ki so jih sofinancirali programi operativnih intervencij v transport (Transport OI) in na raven investicij v okviru regionalnih operativnih programov. V prvem primeru so bili glavni cilji internacionalizacija in diverzifikacija cestnih in železniških povezav v smislu povečanja notranje mobilnosti in boljše koordinacije. Najpomembnejši rezultat, ki so ga dosegli na tem področju, je bila povezava državnega cestnega omrežja s transevropskim cestnim omrežjem, in sicer sta bili dokončani cesti IP3 in IP4 (čeprav so bile končane izven za to določenega roka). Investicije regionalnih operativnih programov na področju transporta pa so bile namenjene v izboljšanje mestnih cest, mestnih vpadnic in obvoznic. Omogočile so odpravo glavnih omejitev pri razvoju nekaterih regij. Za najmanj uspešen program, ki je bil izveden na tem območju, se je izkazal program izgradnje podzemne železnice v mestu Porto. Prav tako so investicije prispevale k večji povezanosti mestnih centrov z glavnimi regionalnimi cestami in k večji dostopnosti odmaknjenih območij znotraj Portugalske. Nekaj pozitivnih rezultatov so beležili tudi v nacionalnem železniškem prometu, zlasti na liniji Beira - Alta. Zmanjšali so minimalni potovalni čas z vlakom za približno 30 minut ter povečali število vlakov na posameznih linijah. Kljub temu jim ni uspelo odpraviti trenda zmanjševanja števila potnikov v železniškem prometu in uporabe železnice za potrebe transporta portugalskega gospodarstva.

Na splošno lahko na področju transporta izpostavimo dobro artikulacijo med investicijami operativnega transportnega programa (katerega je sofinanciral ERDF) in kohezijskim

skladom. Za zaključek lahko rečemo, da bi bili projekti lahko še uspešnejši, če bi Portugalski še bolj izkoristili sinergije in komplementarnost med sektorskimi in regionalnimi programi (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 75-76).

6.4.2 IZOBRAŽEVANJE IN POKLICNO USPOSABLJANJE

Nizka stopnja izobraženosti človeškega kapitala je ključna omejitev portugalske gospodarske rasti. Izboljšanje človeškega kapitala na vseh ravneh (znanje, spretnosti in kvalificiranost) je verjetno eden najpomembnejših izzivov, s katerim se Portugalska srečuje še danes, glede na to, da se na tem področju zaostanek za zahodnimi državami kopiči že desetletja. Da bi rešili ta problem, bi morali na Portugalskem spremeniti strukturne značilnosti delovne sile (podkvalificiranost), kar pa bi najlažje dosegli z boljšo povezanostjo oziroma sodelovanjem med šolskim sistemom in sistemom poklicnega usposabljanja (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 151).

CSF II je preko izobraževalnih operativnih programov (PRODEP II) v veliki meri prispeval k razvoju portugalskega izobraževalnega sistema in globalnemu povišanju stopnje izobraženosti ter strokovni usposobljenosti delovne sile. Odstotek zaposlenih z najmanj dokončano višjo izobrazbo (klasifikacija po ISCED 3) je narasel z 16,7% v letu 1994 na 24,1% v letu 1999; odstotek visoko izobraženih zaposlenih pa je narasel s 13,3% na 17,2% v istem obdobju³. Upoštevajoč potrebo po izboljšanju strokovne usposobljenosti in kvalificiranosti delovne sile, je dal PRODEP II prednost tehnološkemu, poklicnemu in osnovnemu izobraževanju (primarna in sekundarna stopnja izobraževanja) in kasneje tudi izobraževanju na terciarni stopnji. Pri prvih treh so stroški intervencij znašali 34%, pri zadnjem pa 12% celotnih stroškov teh operativnih intervencij. Namen teh intervencij je bil doseči sledeče:

- enake možnosti izobraževanja za vse;
- razlikovanje med izobraževalnim sistemom in sistemom poklicnega usposabljanja;
- tesnejšo povezavo med šolskim sistemom in proizvodnim sektorjem.

Poudariti je potrebno, da so bili nekateri projekti, ki jih je financiral PRODEP II, zelo uspešni. Na primer projekt ponovnega izobraževanja, tečaj poklicnega usposabljanja ter projekt visokošolskega in poklicnega izobraževanja (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 52).

Večino napredka na področju poklicnega usposabljanja in izboljšanja stopnje izobrazbe zaposlenih v CSF II lahko pripišemo operativnemu programu poklicnega usposabljanja in zaposlovanja. Ta program je predstavljal več kot 40% celotne porabe finančnih sredstev CSF II. Poleg tega programa pa so bili na tem področju izvedeni še nekateri drugi sektorski programi (PESSOA in PROFEP). Na splošno gledano so oboji, se pravi tako nacionalni-sektorski in regionalni učinki programov (v smislu poklicnega usposabljanja), ogromno

³ Podatki za celinski del Portugalske: Ministrstvo za socialno varnost in delo – Statistični oddelek.

prispevali k odpravi ovir za gospodarsko rast, nastalih zaradi neustrezne izobrazbene strukture prebivalstva. Indeks kvalificiranosti⁴ je narasel z 1,59% v letu 1994 na 1,87% v letu 1999. To 18% povečanje je v primerjavi s prvim obdobjem (povečanje indeksa bilo 9%), bolj izrazito, kar kaže na zmerno pozitiven vpliv CSF II na obseg človeškega kapitala. Tu pa se pojavi vprašanje: čeprav so se vsi strinjali, da je bil uspeh CSF II na področju izobraževanja zelo pomemben, pa je učinkovitost samega črpanja sredstev še vedno vprašljiva, zlasti pri financiranju nadaljnega poklicnega usposabljanja. Specifičnost portugalske podjetniške infrastrukture (za katero so značilna majhna podjetja, majhen tehnološki sektor, nizka stopnja izobraženosti lastnikov in managerjev podjetja in nepriznane stopnje izobrazbe) namreč močno prispeva k majhnemu zanimanju domačih in tujih investitorjev, da bi vlagali v ta segment gospodarstva. V okviru operativnega programa modernizacije gospodarskega sistema, posebno v okviru PEDIP II za podporo poklicnemu usposabljanju, so se na Portugalskem zavzemali za izboljšanje stopnje izobraženosti, kvalificiranosti in večjo produktivnost delovne sile podjetniškega sektorja. Za sektor turizma je potrebno poudariti, da začetna pričakovanja glede nadaljnega poklicnega usposabljanja turističnih delavcev, niso bila dosežena. Dejansko sta model, ki je bil uporabljen za izvedbo tega projekta in alokacija majhne količine finančnih sredstev znotraj tega sektorja, škodovala programu za nadaljnjo poklicno usposabljanje.

Tekom tega obdobja je prišlo tudi do progresivnega porasta socialnega zaposlovanja in politike usposabljanja. Prvič je do tega prišlo leta 1997 z združitvijo tako imenovanih politik socialnega trga dela, kasneje pa je bila rast posledica začetka veljave smernic EES. V okviru neposrednih posegov ESF v zaposlitveno strukturo so posebno pozornost namenili registrirani brezposelnosti, kar se je izkazalo za dobro metodo hitrejšega vključevanja brezposelnih na trg dela, v smislu preprečevanja dolgoročne brezposelnosti. Na Portugalskem so namreč uvedli tako imenovane individualne pomoči iskalcem dela, katere so imele velik vpliv na povečano ponudbo individualnih zaposlitvenih načrtov za nove iskalce dela, ki jih je sofinancirala EU. Do teh pomoči so bili upravičeni tisti, ki so bili brezposelni že od 6 do 12 mesecev, še preden so bili prvič zaposleni. To je imelo dober vpliv na povečanje zaposlenosti med mladimi iskalci dela, saj se je zaposlenost mladih povečala z 2% na 4% v obdobju 1994–1999. Potrebno je tudi poudariti, da so bile zgodnje in individualne intervencijske metode dobre ter kazalec izrednega napredka v zaposlitveni politiki na portugalskem trgu dela. Pomembno vlogo pri tem je imel namreč ESF, ki je veliko svojih finančnih sredstev namenil prav v izboljšanje portugalske zaposlitvene politike.

Na koncu lahko rečemo, da so bile prostorske omejitve na področju izobraževanja in poklicnega usposabljanja odpravljene. ERDF je namreč s svojimi intervencijami ogromno prispeval k razvoju bolj razširjene infrastrukture sistema poklicnega usposabljanja. Na področju izobraževanja pa je ogromno prispeval k izgradnji novih šol, obnovi starih šol in k

⁴ Indeks kvalificiranosti = (visoko izobraženi/vsi izobraženi)/(srednje izobraženi/vsi neizobraženi)

izgradnji športnih objektov ter ostalih izobraževalnih objektov (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 77-79).

6.4.3 RAZISKAVE IN RAZVOJ

Glavni instrument za podporo raziskavam in razvoju (v nadaljevanju R&R) v CSF II in na splošno najbolj učinkovit generator R&R, je bil program operativnih intervencij v znanost in tehnologijo (Science and Technology OI-PRAXIS XXI v nadaljevanju). Upoštevajoč prvotno zastavljene cilje je bil PRAXIS XXI usmerjen v projekte nadaljnega višjega izobraževanja za potrebe R&R. Program ni podpiral samo dijakov in študentov diplomskega in podiplomskega študija na Portugalskem in v tujini, pač pa tudi zaposlene v R&R sektorju. Po letu 1995, ko je prišla na oblast nova vlada, je bilo ustanovljeno Ministrstvo za znanost in tehnologijo. Posledica tega so bile spremembe v PRAXIS XXI, ker so program usmerili predvsem v razvoj nacionalnega znanstvenega in tehnološkega sistema in njegovo mednarodno uveljavitev. Prvotno so za ta program namenili 15% celotne porabe finančnih sredstev za R&R, vendar je po letu 1995 ta delež narasel na 27% končne celotne porabe. Vzpostavitev izobraževalno, znanstvenega in socialnega omrežja na portugalskem in podpore Programa znanstvenega razvoja (Live Science Programme), so prispevali k večji dostopnosti šolanja in informacijske tehnologije mladim.

Povezava med izobraževanjem, politiko poklicnega usposabljanja in politiko v R&R sektorju, je bila zelo pomembna pri zagotavljanju ustreznega človeškega kapitala za potrebe R&R. Glavni pozitivni učinki, ki so bili rezultat naprednega izobraževanja in razvoja nacionalnega znanstveno-tehnološkega sistema, so bili:

- postavitev osnovne infrastrukture raziskovalnih enot, ki so bile v primerjavi s tradicionalnimi univerzitetnimi raziskovalnimi oddelki veliko bolj fleksibilne, povezane med sabo, dinamične in strateško gledano veliko bolj superierne;
- izboljšanje profila kvalificiranosti aktivnega prebivalstva na področju izobraževanja in R&R;
- vedno večja mednarodna prepoznavnost nacionalnega znanstveno-tehnološkega sistema;
- razpršitev R&R dejavnosti med mlade (v okviru Programa znanstvenega razvoja – Live Science Programme) je izpolnila pričakovanja, tako na srednji kot dolgi rok ter omogočila izboljšanje izobrazbene strukture mladega prebivalstva.

Pomanjkanje artikulacije ter sinergijskih učinkov med različnimi programi in instrumenti za podporo aktivnostim R&R (predvsem PEDIP II in PRAXIS XXI) je pokazalo na pomanjkanje podjetniških akcij, namenjenih doseganju bolj pogostih in ugodnih povezav med znanstveno sfero in tistimi, ki so nosilci tehnološkega napredka, to so v večini podjetja z intenzivno delujočim R&R sektorjem. S tega vidika, je znanstveni potencial, ki je bil izbran kot prioriteta, pokazal na šibke "spin-off" učinke. Kljub relativnemu neuspehu je bilo tudi nekaj uspešnih primerov "spin-off-ov", kateri so bili v večini financirani s sredstvi PRODEP-a II.

Pravzaprav je financiranje aktivnosti R&R v programih "Podpora tehnološki infrastrukturi" in "Inovacije in tehnološki transferji", omogočilo doseg izjemnih rezultatov v razvoju in povezavi, med politiko R&R na eni strani in podjetniškimi strategijami, na drugi strani. Primer takega uspešnega sodelovanja je sodelovanje med obutveno industrijo in tehnološkim centrom. Tu je skupno delo prispevalo k razvoju in izboljšanju konkurenčnosti za portugalsko gospodarstvo, zelo pomembnega segmenta industrijskega sektorja, predvsem zaradi izvoza (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 81-82).

Trend pozitivnega razvoja sektorja R&R, v obdobju 1994-1999 lahko vidimo tudi skozi sledeče kazalce, ki so podani tudi v Tabeli 6 (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str.38):

- bruto domača poraba za R&R je do leta 1999 narasla na 0,77% celotne porabe;
- število raziskovalcev na 100 zaposlenih je v obdobju naraslo na 3,1%
- letna rast, tistih z dokončano univerzitetno izobrazbo, je bila leta 1996 7,6%, v letu 1999 pa 3,7%.

Tabela 6: Kazalci R&R za Portugalsko – 1994-1999

Kazalec	Enota	1994	1996	1999
Bruto domača potrošnja za R&R kot % BDP v stalnih cenah	%	0,63	0,57	0,77
BD potrošnja po sektorjih - podjetja	%	22	21	23
BD potrošnja po sektorjih - država	%	22	27	28
BD potrošnja po sektorjih - visokošolstvo	%	43	37	39
BD potrošnja po sektorjih - privatne neprofitne organizacije	%	13	15	11
Št. raziskovalcev (kot polno zap.) na 1000 zaposlenih	%	2,0	2,4	3,1
Novi doktorji - letna stopnja rasti	%	-8,5	7,6	3,7

Vir: Ex-post evaluation of Objective 1 1994-1999, 2003, str. 38.

6.4.4 PODJETNIŠKI SEKTOR

Finančna sredstva iz strukturnih skladov so na več načinov prispevala k razvoju malih in srednje velikih podjetij. V CSF II je bilo kar nekaj sistemov spodbud za razvoj tega področja. Te spodbude oziroma pomoči so bile specializirane po posameznih področjih gospodarstva. Prva spodbuda je bila usmerjena neposredno v industrijski sektor, druga v turizem in trgovino (se pravi v storitveni sektor), tretja pa ni bila sektorske narave, pač pa je bila določena na podlagi regionalne razdelitve Portugalske. Zaradi specifičnosti posameznih sektorjev in različne podjetniške kulture med sektorji je bil ta sistem spodbud zaradi svoje specializiranosti najbolj ustrezen. Prednost CSF II v primerjavi s predhodnim CSF I je bila v

tem, da je dal poudarek na razvoj dinamičnih konkurenčnih faktorjev (kvaliteta, kvalificiranost delovne sile, inovacije v procesih poslovanja in organiziranju ter v okoljevarstvenih zadevah) (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 152).

Eden najpomembnejših instrumentov na tem področju je bil PEDIP II, ker lahko glede na oceno delovanja PEDIP II porast v številu investicij, produktivnosti in izboljšanju okoljevarstvenih standardov v obdobju 1994–1999, neposredno povežemo s pomočjo, ki so jo mala in srednje velika podjetja dobila iz naslova tega instrumenta. V okviru PEDIP II instrumenta so namreč spodbujali in razvijali strateške sposobnosti pri izvajanju (industrijskih) poslov v malih in srednjih podjetjih. Konkurenčnost podjetij so povečali preko povečanja sposobnosti podjetij, da lahko hitro reagirajo na spremembe na trgu in v tehnologiji oziroma z modernizacijo podjetij. Pri PEDIP II instrumentu so namreč uporabljali nov koncept pomoči podjetjem, in sicer koncept "Povezani projekti" ("Integrated Projects). Ta filozofija povezovanja različnih komponent podjetniškega razvoja z vidika napovedovanja in načrtovanja ni bila vsakdanja praksa v portugalskih podjetjih pred izvajanjem CSF II.

Strukturni skladi so v okviru regionalnega operativnega programa prispevali še k enemu uspešno izpeljanemu projektu, in sicer k izgradnji infrastrukture za potrebe industrije, s čimer so regije oskrbeli s potrebnimi logističnimi pogoji za promocijo gospodarskih aktivnosti. Izpostavimo lahko tudi, da so vlaganja v večjo dostopnost in posledično v večjo mobilnost, prav tako prispevala k večji dinamiki poslovanja malih in srednje velikih podjetij. To je bilo zlasti pomembno v primeru regije Azori, kjer so bili stroški dostopnosti pred izvedbo CSF II izredno visoki, kar je omejevalo razvoj podjetništva v tej regiji. Kot je vidno s področja transporta, je bil izbor ustrezne strategije odvisen od političnega modela, se pravi od ravnotežja med sektorskim in regionalnim/lokalnim posredovanjem (na primer ločeno izvajanje operativnega programa za modernizacijo gospodarskega sistema in PPDR-ja). Zlasti pri PPDR-ju je bila za potrebe malih in srednje velikih podjetij (intervencije na področju transporta in razvoja podeželja), pomembna ustrezna razporeditev finančnih sredstev po regijah in ne sektorjih gospodarstva, kar je vsaj malo popravilo tendenco koncentracije investicij v najbolj dinamičnih in razvitih območjih (pri teh je šlo namreč za sektorsko delitev finančnih sredstev).

ESF je v nekaterih svojih programih (na primer v operativnem programu poklicnega usposabljanja in zaposlovanja v PEDIP II, ali v operativnem programu za turizem in ohranitev kulturne dediščine) skušal usmeriti nadaljnjo poklicno usposabljanje v sama podjetja. Vendar se je tako poklicno usposabljanje izkazalo za neinovativno. Delničarji sklada so namreč potrdili, da je bilo večino teh podjetij še vedno izključenih iz sistemov pomoči za poklicno usposabljanje. Prav tako so bila portugalska podjetja, kljub velikemu številu programov še vedno neuspešna, pri promociji svoje dejavnosti na mednarodnem trgu. Ena izmed najmanj uspešnih izvedb pomoči CSF II je bila povezana z majhno učinkovitostjo poslovanja na

področju "venture kapitala" (tveganega kapitala) (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 76-77, 152).

6.4.5 RAZVOJ PODEŽELJA

Kljub številnim omejitvam, ki jih je postavila skupna kmetijska politika, so sektorske pomoči počasi začele spreminjati tradicionalno portugalsko kmetijstvo, kar pomeni, da se je povečalo število mladih in bolj dinamičnih kmetov, ustanavljali so kmetijske organizacije, izboljšali so infrastrukturo, ki je omogočila boljše pogoje izvajanja kmetijskih dejavnosti, pojavili so se tudi novi kmetijski proizvodi (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 152). Najpomembnejši instrument za razvoj podeželja v CSF II so bile operativne intervencije v kmetijstvo (Operational Intervention for Agriculture – PAMAF). Glavna cilja pri razvoju portugalskega kmetijskega sektorja sta bila modernizacija kmetijskih holdingov in podpora mladim kmetom. Čeprav rezultati na področju podpore mladim kmetom niso dosegli prvotno postavljenih ciljev (glede na publikacijo CSF II-Closing of Programming Period 1994-1999 je bilo namreč število mladih kmetov za 18% nižje od načrtovanega števila), je potrjeno, da je bilo večino finančne pomoči namenjeno prav za financiranje dejavnosti mladih kmetov, kar je vodilo v postopno naraščanje kmetijskih podjetij, za katere sta bili značilni močna tržna orientacija v eno samo dejavnost ter visoki tehnološki standardi in kvaliteta njihove proizvodnje.

Upoštevajoč analize, ki so bile narejene v kmetijstvu v obdobju 1994-1999, je ena izmed analiz pokazala, da so investicije, ki jih je sofinanciral CSF II, prispevale k proizvodni reorientaciji sektorja, in sicer z uvedbo novih proizvodov in ponovnim oživetjem nekaterih starih proizvodnih procesov. Neposredne učinke, ki naj bi jih imeli strukturni skladi na trend dolgoročnega sektorskega razvoja, je zelo težko oceniti. Po eni strani se ta sektor na nekaterih področjih ni sposoben prilagoditi novim pogojem, obstoj velikega števila majhnih kmetijskih holdingov pa proporcionalno zmanjšuje število podpor operativnih kmetijskih programov, ki so namenjene prav tem holdingom. Kljub vsemu pa je bilo v obdobju 1994–1999 moč zaslediti tudi izboljšanje delovne produktivnosti v kmetijstvu. To lahko pripišemo močnemu zmanjšanju kmetijske delovne sile, opustitvi velikega števila kmetij in izboljšanju produktivnosti, ki je bila posledica tehnoloških sprememb ter reorientaciji in izboljšanju same proizvodne dejavnosti. Ena izmed pozitivnih posledic izboljšanja kmetijske proizvodnje je bilo tudi povečanje kmetijskega dohodka. Zmanjšanje obrestnih mer in stopnje inflacije je namreč v kombinaciji s politiko neposredne pomoči kmetijskim dohodkom, kompenziralo padec kmetijskih cen, do katerega je prišlo zaradi odprtja kmetijskega trga tujini.

Potrebno je omeniti še ribiški sektor, ki je tudi zelo pomemben za portugalsko kmetijstvo. Število ribičev je v tem obdobju upadlo (s 33.000 v letu 1994 na 27.000 v letu 1999), prav tako se je zmanjšalo število ribiških ladij (z 9.609 na 8.556 v istem obdobju). Kljub temu so beležili tudi nekaj pozitivnih rezultatov, kot so modernizacija ladjevja in ribiške opreme

(boljši pogoji dela v pristaniščih), oziroma razvoj industrije in trgovine, povezanih z ribištvom (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 82-83).

7 OBDOBJE TRETJE FINANČNE PERSPEKTIVE (2000-2006)

7.1 CILJI IN VIŠINA FINANČNE POMOČI

V zadnjih letih je Portugalska s pomočjo sredstev, ki jih je prejela iz strukturnih skladov in drugih instrumentov pomoči EU v okviru CSF I in CSF II, dosegla ogromen gospodarski napredek, in sicer v smislu nominalne in realne konvergence ter finančne discipline. Vse to je privedlo k postavitvi bolj ambicioznih ciljev za obdobje 2000-2006, kar je pomenilo, da bo v prihodnje portugalska rast temeljila na novih dejavnih konkurenčnosti, katere bo prevzela z novim razvojnim modelom prilagajanja. Ti novi konkurenčni dejavniki so odraz sprememb v proizvodni strukturi in storitvenem sektorju države, ki so postali bolj dinamični.

Enakomeren razvoj Portugalske je odraz gospodarske prosperitete kot tudi socialnega in naravnega premoženja. Na odnos med temi komponentami ni možno gledati kot na vir konfliktov, pač pa raje kot na neko vrsto obveze, ki kaže na nove rešitve pri doseganju večje socialne in ekonomske kohezije. V primeru Portugalske ta perspektiva dopušča nadaljnjo uravnoteženost med pridobljenimi ocenami predvidenega povečanja konkurenčnosti gospodarstva, s posebnim poudarkom na tistih elementih, ki naj bi največ prispevali k izboljšanju izobrazbene strukture prebivalstva in ocenami o pomenu kvalitete življenja, ki je odvisna od varovanja okolja in ohranjanja narave v socialni sferi (na primer v izobraževanju, kulturi in zdravju). Z vidika te iste perspektive še vedno obstaja dvom glede uporabe horizontalnih ali transverzalnih načinov posredovanja, saj ti določajo definicijo in uporabo različnih programskih instrumentov, vključenih v CSF III ter dvom glede vpliva razvoja države na družbo. Ta domneva je zlasti opazna na področju varovanja okolja, enakih možnosti za moške in ženske ter v informacijski družbi (Beutel, 2002, str. 88).

Upoštevaajoč te integracije, CSF III pokriva sledeča tri ciljna področja intervencij:

- Človeški kapital: razlog za izbor človeškega kapitala kot prioritete intervencij izhaja iz ugotovitve, da je nizka stopnja produktivnosti zaposlenih ena izmed največjih slabosti portugalskega gospodarstva. Proces konvergence, ki je bil viden le v nekaterih sferah gospodarstva, se je izkazal za zelo neustreznega, vsaj kar se tiče stopnje kvalificiranosti zaposlenih in pridobljenih rezultatov v proizvodnih dejavnostih.
- Proizvodne dejavnosti: tu je cilj doseči konkurenčno rast s pomočjo podpor podjetniškim strategijam in upoštevanjem odločilnih faktorjev kot so razvoj znanosti, tehnološke inovacije in s pomočjo razširitve storitev na področju prevzemov podjetij.
- Strukturiranje ozemlja: gledanje na ozemlje države kot na dejavnik kohezije cele države oziroma kot na globalno integracijo Portugalske ali kot na evropsko gospodarstvo, vodi v

smislu še večjega povezovanja v izgradnjo infrastrukture, ki bo v skladu z okoljevarstvenimi zahtevami ter bo pripomogla k razvoju portugalskih regij. Na ta način bodo odpravljena neravnovesja in razlike med posameznimi regijami v državi.

Komisija je na podlagi teh priorit 1. julija 1999 sprejela dokument "Usmeritve za programe v obdobju 2000-2006" ("Guidelines for Programmes in the period 2000-2006"), ki ga morajo države članice upoštevati pri sestavi svojih RDP. V tem dokumentu so natančno opredeljeni naslednji strateški cilji (Beutel, 2002, str. 89):

- Povečanje ekonomske in socialne kohezije z vidika cilja enakomerne rasti in regionalne konkurenčnosti. S tem bi zagotovili nastanek novih delovnih mest.
- Usklajenost med gospodarsko rastjo, socialno kohezijo in varovanjem okolja z namenom spodbujanja razvoja, in sicer ne samo preko vključitve okolja v delujoče politike, ampak tudi preko zagotovitve enakih možnosti za moške in ženske.
- Ravnotežje v razvoju celotnega ozemlja države kot pogoj za povezovanje sprejetih politik in zahtev za doseg učinkovitih in operativnih partnerstev.

Usmeritve, ki se nanašajo na načelo državnega ozemlja kot celote in ustrezajo ekonomski in socialni razvojni strategiji, so namreč predlagale portugalske oblasti v dogovoru z Evropsko komisijo.

Z vidika sprejetih usmeritev sta ekonomska in socialna kohezija strukturna cilja razvojnega procesa, ki se ga financira s sredstvi pomoči skladov Unije. Kar se tiče človeških virov usposabljanja in zaposlovanja, so v okviru CSF III sprejeli različne, a komplementarne politike, s katerimi se bo zagotovilo rast zaposlenosti in učinkovito izkoriščanje človeških virov. Enake možnosti za moške in ženske predstavljajo načelo, za katero je mišljeno, da bo še naprej upoštevano v programih operativnih pomoči EU. Na področju proizvodnih dejavnosti so posebno pozornost namenili inovacijam, modernizaciji in razvoju malih in srednje velikih podjetij. Razvoj informacijske družbe bo postal nujen element nekaterih operativnih programov, s čimer bo CSF III prispeval k združenju potreb privatnega sektorja in javnih institucij na tem področju. S tega vidika so bili doseženi posebni rezultati, ki naj bi omogočili uporabo novih tehnologij, informacijskih in telekomunikacijskih omrežij tudi individualnim uporabnikom. Pri financiranju infrastrukture, še posebej transportne, so upoštevali načelo učinkovitosti in povezovanja. To financiranje v večini temelji na metodi financiranja, ki vključuje privatni in javni sektor. Glavni cilj še vedno ostaja povezava s transevropskim omrežjem. S politikami, ki so navedene v nacionalnem planu in planu EU, bodo skušali doseči večjo konkurenčnost portugalskega gospodarstva kot celote ter večjo konkurenčnost regij, s čimer bi uravnotežili razvitost obalnih regij in regij znotraj države. Prav tako so v CSF III dali velik poudarek razvoju posameznih mest. V okvir intervencij EU pa spada tudi varovanje okolja, ki predstavlja bistveni element razvojnega procesa. S tem bodo namreč povečali investicije, ki bodo izvedene na področju izboljšanja življenjskih pogojev in varovanja okolja (Beutel, 2002, str. 89).

Tako lahko opazimo, da so bile v primerjavi s CSF II v CSF III izvedene spremembe, ki jih lahko povežemo v sledeče ugotovitve (Country report Portugal, 2004, str. 3-5):

- Prispevek finančnih pomoči EU se je zmanjšal s 55% celotnega proračuna na 48,7%, kar je razvidno tudi iz Tabele 7.
- Povprečni delež javne porabe v proračunu, katerega so sofinancirali strukturni skladi, se je stabiliziral na okrog 61%.
- Prispevek privatnih investicij v celotni proračun CSF III se je prav tako stabiliziral na višini 22%.
- Decentralizacija pomoči Unije na nivo regij: približno 47% sredstev strukturnih skladov je razdeljenih med regionalne programe.
- Število sektorskih operativnih intervencij se je zmanjšalo na 11 operativnih programov, medtem ko se je število regionalnih operativnih intervencij povečalo na sedem; vendar se je število regionalnih operativnih intervencij v proračunu CSF III močno povečalo tudi zaradi dveh inovacij, vključenih v strukturo regionalnih programov – zaradi skupine ozemeljsko povezovalnih intervencij, ki so bile dodane v programe ter vključitve nekaterih sektorjev, ki so bili prvič, vključeni v celotni proračun regionalnih programov.
- Glede na programske osnove, sprva uveljavljene v CSF III, je bil le-ta usmerjen v poenostavitev organizacijskega modela, ki je bil sprejet za področje delovanja uprave, nadzora in ocenjevanja CSF III. V bistvu na ta način lažje ocenjujejo, kakšna je vloga posamezne institucionalne intervencije v različnih fazah izvajanja projektov ter na podlagi tega potem nadgrajujejo potencialno vlogo socialnih partnerjev.
- Vsako sektorsko operativno intervencijo vodi manager, ki ga izbere sektorju pristojen minister; regionalne operativne intervencije pa so nekaj posebnega, saj jih vodi tisti, ki ga je izbral svet Ministrov in ne minister sam.
- Glede na prvotno formulacijo CSF III so managerji regionalnih operativnih intervencij združili moči, da bi izboljšali strateško usklajevanje na regionalni ravni, predvsem na področju usklajenosti med lokalnimi projekti, ki jih upravljajo mestne oblasti in projekti, ki jih sprejemajo in vodijo regionalno razpršene službe.

Tabela 7: Celotni proračun CSF III za obdobje 2000-2006 za Portugalsko (v stalnih cenah; v milijon evrih)

Operativne intervencije	Državno in privatno financiranje	EU financiranje	Celotno financiranje	% EU financiranja
Izobraževanje	498	1.167	1.665	70,1
Zaposlenost, usposabljanje in socialni razvoj	1.215	1.606	2.822	56,9
Znanost, tehnologija in inovacije	492	464	957	48,5
Informacijska družba	309	316	625	50,6
Zdravstvo	222	475	698	68,1
Kultura	90	237	327	72,5
Kmetijstvo in razvoj podeželja	2.145	1.221	3.367	36,3
Ribištvo	187	178	365	48,7
Gospodarstvo	6.646	2.732	9.378	29,1
Dostopnost in infrastruktura	1.980	1.388	3.368	41,2
Okolje	123	333	456	72,9
Regionalni OP za North	1.925	2.718	4.641	58,6
Regionalni OP za Centre	1.149	1.711	2.860	59,8
Regionalni OP za Lisbon	1.284	1.449	2.732	53,0
Regionalni OP za Alentejo	779	1.089	1.868	58,3
Regionalni OP za Algarve	275	453	728	62,2
Regionalni OP za Azore	404	854	1.259	67,9
Regionalni OP za Madeira	482	705	1.187	59,4
Tehnična pomoč	27	81	108	75,0
Rezerve sredstev	866	821	1.687	48,7
Programske rezerve	565	535	1.100	48,7
Skupaj	21.665	20.535	42.200	48,7

Vir: Country report Portugal, 2004, str. 4.

Za strukturne sklade 2000-2006 je EU v celoti namenila 195 milijard evrov, plus 18 milijard evrov za kohezijski sklad. Portugalska bo od tega v celoti prejela 19,7 milijard evrov finančnih sredstev, kar je za 20,6% več, kot je prejela v obdobju 1994-1999, ko je dobila 16,332 milijard evrov. V obdobju 2000-2006 je pod Cilj 1 spadalo še vedno 6 portugalskih regij, in sicer: Norte, Centro, Alentejo, Algarve, Madeira in Azori. Regija Lisboa e Vale de Tejo, ki je v obdobju 1994-1999 še spadala pod Cilj 1, pa je bila od leta 2000 naprej izključena iz njega, saj je njen BDP na prebivalca presegel 75% evropskega povprečja. Zanj velja sedaj nekakšno prehodno obdobje pomoči do leta 2005, čeprav bo v okviru tega cilja še vedno prejela pomoč v obliki tranzicijske pomoči do leta 2006, ker vsi projekti v tej regiji še ne bodo zaključeni do leta 2005.

Proračun za pomoč v okviru Cilja 1 na Portugalskem je znašal 19.029 milijard EUR, kar je več kot v obdobju 1994-1999, ko je prejela 15.236 milijard EUR. Ta znesek je razdeljen na dva dela: 16,124 milijard EUR je bilo namenjenih za šest primernih regij, 2,905 milijarde EUR pa za regijo Lisboa e Vale de Tejo v obliki tranzicijske pomoči. Nacionalne oblasti so odgovorne za odločitev o tem, kako bodo ta sredstva razdeljena, med posamezne regije v okviru te delitve. Porazdelitev sredstev med posameznimi skladi je bila sledeča, v okviru ERDF naj bi Portugalska dobila 64,8% vse pomoči, v okviru ESF 23%, v okviru EAGGF 11,1% in okviru FIG 1,1% vse pomoči. V okviru pomoči pobud Skupnosti bo v obdobju 2000-2006 prejela 671 milijonov evrov, in sicer v okviru pobude INTERREG 394 milijonov evrov, v okviru EQUAL 107 milijonov evrov, v okviru LEADER 152 milijonov evrov in okviru URBAN 18 milijonov evrov (The Structural Funds in Portugal in the period 2000-2006, 2002).

7.2 PREDVIDEVANE VREDNOSTI MAKROEKONOMSKIH KAZALCEV V OBDOBJU 2000-2006

Z vidika BDP per capita v obdobju 1994-1999 so se razlike v razmerju do povprečja 15 držav članic EU zmanjšale za več kot 5 odstotnih točk. Pravzaprav je bila stopnja rasti na Portugalskem večja, kot pa v ostalih državah članicah, iz česar so sklepali, da se bo ta situacija nadaljevala vse do leta 2003 in naprej, če bodo še vedno prisotni tedanjimi pozitivni trendi rasti nacionalnega gospodarstva, kot so velika domača potrošnja, ki je rezultat ugodnih razmer na trgu dela, visoke stopnje javnih in privatnih investicij, katere spodbujajo nizke obrestne mere v evro območju in strožji pogoji v upravljanju javnih financ ter pospeševanje izvoza, ki je rezultat ugodnih mednarodnih gospodarskih razmer.

Ocenjevali so in dejansko je tako tudi bilo, da bo gospodarska rast upadla s 3,4% v letu 2000 na 1,7 v letu 2001. Padeč gospodarske rasti je bil posledica manjšega deleža osebne potrošnje v BDP-ju. Manjša osebna potrošnja je za sabo potegnila tudi zmanjšanje investicij, tako v gospodarstvu kot v javnem sektorju. Tudi v letu 2002 je rast upadla, saj je znašala le 0,4%.

Tudi BDP per capita je upadel, saj je leta 2001 znašal 10.770 \$, v letu 2002 pa 10.720 \$. Stalno upadanje zaposlenosti od leta 1996 naprej se je končno zaustavilo konec leta 2000 pri stopnji 4%. Stopnja brezposelnosti pa je bila leta 2002 4,5%. Tudi rast investicij se je okrepila, in sicer je leta 2002 znašala 2,2%, po padcu za 1% v letu 2001. Stopnja inflacije je padla med leti 2001 in 2002, in sicer z 4,4% na 3,7% (Beutel, 2002, str. 91).

7.3 ČRPANJE STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM DO LETA 2003

7.3.1 ČRPANJE POMOČI V LETIH 2000 IN 2001

V letu 2001 so zaključili s programom, ki je bil izdelan še v obdobju 1989-1993. Iz obdobja 1994-1999 pa je bilo do istega leta dokončanih 99% programov in projektov. Večino aktivnosti je bilo usmerjenih v dokončanje programov iz prejšnjih obdobj in v izboljšanje strukture upravljanja, nadziranja in kontroliranja. Za regiji Madeira in Azori je Evropska komisija odobrila višje deleže sofinanciranja pomoči skladov na številnih področjih. V letu 2000 so končno odobrili 18 operativnih programov. Za program tehnične pomoči, ki je bil sprejet 20. marca 2000, je Komisija namenila 81.31 milijonov evrov (36.4 milijonov evrov je prispeval ERDF in 44.9 milijonov evrov ESF). Glavni cilj tega programa je bila podpora pri izvajanju CSF III in podpora managementu skladov. Poleg tega pa je vključevala tudi ukrepe za izboljšanje tehničnih in pedagoških kvalitet v poklicnem usposabljanju.

Tekom leta 2001 so izboljšali informacijski sistem za projekte, ki jih sofinancirajo strukturni skladi. Ta naj bi zdaj lahko hkrati izvajal finančni nadzor pomoči in nadzor dejanske izvedbe projektov ter prikazal rezultate različnih merjenj kazalcev razvoja. Dokončno je bil sistem izpopolnjen v letu 2002, ima pa tudi pomembno vlogo pri koordinaciji CSF III in osnovnih instrumentov za vmesno ocenitev in alokacijo rezerv v začetku 2004. leta. Organi za upravljanje z operativnimi programi so se odločili, da bodo sofinancirali velike projekte znotraj programov, v skladu z uredbo sveta EU št. 1260/1999. Tekom leta 2001 je Komisija prejela in potrdila sedem glavnih projektov, ki so pokrivali področje zemeljskih plinov (dva projekta) in transporta (pet projektov) (The structural funds in 2001, 2002, str. 48).

Na področju kmetijstva so odobrili 7 programov, ki jih bo sofinanciral EAGGF. Z vidika izvršitve programov so bila izvršena tri plačila za operativni program kmetijskega in podeželskega razvoja. Prvo je znašalo 7% celotnega plačila v višini 76,8 milijonov evrov v letu 2000 in ostala dva v letu 2001, v višini 47 milijonov evrov, kar je bilo zajeto v teh 11,1% sredstev, ki jih je prispeval EAGGF v tem obdobju. V ribištvu je FIGF prispeval v ribiške operativne programe 163 milijonov evrov; od tega so 64 milijonov evrov namenili za izboljšanje ribiškega ladjevja in 56 milijonov evrov za varovanje in razvoj vodnih virov, izboljšanje pristaniških zmogljivosti, proizvodnje in marketinga. Poleg teh posebnih programov, je bilo na področju ribištva sprejetih tudi šest regionalnih programov: za regije

Azori, Madeira, Alentejo, Algarve, Centro in Norte, katerim so namenili 54,5 milijonov evrov pomoči. Ti programi so bili večinoma usmerjeni v razvoj vodne kulture in izboljšanje kvalitete proizvodov (The structural funds in 2001, str. 49).

7.3.2 ČRPANJE POMOČI V LETU 2002

ERDF

V okviru tega sklada je prišlo do sprememb v nekaj programih. V tem letu je Portugalska Komisiji predložila še pet velikih projektov, ki so bili natančno pregledani. Da bi ustrezala kriterijem nadzornih organov pri nadzoru izvajanja programov, je Portugalska v svojem CSF III spremenila nekatere pogoje izvajanja programov za naslednja področja: okolje, enakopravnost spolov, informacijska družba, majhna podjetja, konkurenčnost, inovacije, izboljšanje stopnje kvalificiranosti delovne sile, človeški viri, zdravstvo in transport. Aktivnosti teh skupin namreč niso bile v letu 2002 preveč uspešne, kar je povzročilo nekaj kritik s strani Komisije. Predlagali so nove spodbude za izboljšanje programov.

EAGGF

V letu 2002 so se za pet celinskih regionalnih operativnih programov odločili, da jih bodo spremenili, in sicer pri intervencijah na področju pomoči majhnim kmetijam. Za izvršitev operativnega programa razvoja kmetijstva in podeželja so bila izplačana štiri plačila pomoči v letu 2002, v višini 158,7 milijonov evrov, kar je 14% EAGGF sredstev, namenjenih Portugalski v okviru tega sklada (The structural funds in 2001, 2002, str. 51).

FIFG

Za obdobje 2000-2006 je ta sklad namenil Portugalski 163,3 milijon evrov pomoči, od tega je bilo do septembra 2002 izplačanih 29,7 milijonov evrov za območje celinskega dela Portugalske. V večini so jih porabili za odškodnino za zamude pri prenovi ribiškega dogovora EU-Maroko.

ESF

ESF je v okviru dveh programov, za katera je odgovoren DG za zaposlovanje in socialne zadeve (operativni program izobraževanja in operativni program zaposlovanja) sistematično nadaljeval z ukrepi na področju zaposlovanja in boja proti socialni izključenosti. Glavni problem na Portugalskem predstavljata zgodnje zapuščenje šolanja in izvajanje nadaljnega usposabljanja delavcev. Z vidika finančne vmesne porabe sredstev ESF v letu 2002 je bilo v okviru CSF III zanjo namenjenih okoli 671 milijon evrov sredstev, kar je znašalo 23% celotne pomoči za obdobje 2000-2006. Programi za katere se je namenilo največ sredstev, so bili program "Zaposlovanje, usposabljanje in socialni razvoj", program "Izobraževanje", program

za regijo Lisboa e Vale de Tajo in program "Znanost, tehnologija in inovacije" ter operativni program avtonomnih regij Azori in Madeira (The structural funds in 2001, 2002, str. 52).

8 OCENA DELOVANJA POLITIKE STRUKTURNIH SKLADOV NA PORTUGALSKEM

Z vidika razpoložljivih informacij je ocenjevanje učinkovitosti strukturnih skladov zelo kompleksna naloga. Kljub temu, da so bili cilji v operativnih programih v večini jasno določeni, pa niso bili vsi ustrezno kvantificirani. Kot sem že omenila v poglavju o regionalni politiki, Portugalska pred samimi pogajanjmi za vstop v EU ni izvajala regionalne politike. Ravno zaradi vključitve v EU so ustanovili posebne organe za njeno izvajanje in celotno ozemlje regionalizirali.

Zaradi nizkega realnega BDP-ja je bila Portugalska upravičena do pomoči vseh strukturnih skladov. Že pred prvim programskim obdobjem strukturnih skladov so bili uspešni pri koriščenju pomoči EU, saj je bila rast portugalskega povprečnega BDP-ja nad evropsko, prav tako je narasla zaposlenost, produktivnost in število neposrednih tujih investicij v državo. Kljub temu se je Portugalska še vedno soočala z velikim težavami, zlasti na področju izobraževanja, infrastrukture, poklicne usposobljenosti zaposlenih in regionalnih razlik, pri čemer sta bili izpostavljeni avtonomni regiji Azori in Madeira zaradi svoje odmaknjenosti in slabe povezanosti s celino.

Po izvedbi reforme strukturnih skladov za obdobje 1989-1993 so se na Portugalskem odločili za decentraliziran način izvajanja politike strukturnih skladov, kar pomeni, da so dobljena sredstva razdrobili med veliko število programov. V smislu realne konvergence se je ta način izkazal za relativno uspešnega, saj je konec leta 1993 povprečni BDP dosegal že približno 66% evropskega povprečja. Lahko trdim, da so bili uspešni pri investicijah v transport, zlasti v cestno infrastrukturo, kjer je bil dosežen izreden napredek. Manj uspešni pa so bili na področju izobraževanja, saj je bila stopnja izobrazbene strukture, po koncu obdobja še vedno nizka. Prav tako niso dosegli želenih rezultatov na področju raziskav in razvoja. V proizvodnem sektorju so pričeli s prestrukturiranjem tradicionalnih proizvodenj ter vedno več vlagali v razvoj terciarnih dejavnosti, zlasti v turizem. Vidnih rezultatov tu niso dosegli, le da so s sredstvi EU odprli veliko novih podjetij. Najmanj uspešni so bili pri odpravljanju medregionalnih razlik, ker je bilo večino programov sektorskih, kar pomeni, da se je pomoč kopičila v posameznih regijah, med katerimi bi izpostavila Lisboa e Vale de Tajo in Centro. Končno lahko rečem, da izbran decentraliziran način ni bil ravno ustrezen (kljub dobri rasti BDP-ja), saj splošno gledano niso pridobili ravno toliko, kolikor so si zadali. To lahko pripišemo velikemu številu programov in projektov, ker je tako vsak dobil manj sredstev, kot pa jih je bilo pravzaprav potrebnih. Posledično je to vplivalo na nedokončanost projektov in programov v določenih rokih.

Ker se je decentraliziran način izkazal za neustreznega, so se v naslednjem programskem obdobju odločili za centraliziran način črpanja sredstev iz strukturnih skladov. To pomeni, da so se osredotočili na manjše število programov, kar naj bi povečalo njihovo učinkovitost. Glede na dobljene rezultate lahko trdim, da se je res povečala. Napredek je bil zopet viden že v samem gospodarskem stanju države, ker je bila povprečna rast portugalskega realnega BDP-ja, v tem obdobju na ravni evropske povprečne rasti. Prav tako je realna konvergenca presegla načrtovanih 6%. Vse to je vodilo v nastanek novih delovnih mest in povečanje produktivnosti. Blagostanje ljudi se je izboljšalo, kar je razvidno tudi iz naraščajočega agregatnega povpraševanja tekom obdobja.

Med programi so zopet prevladovali sektorski programi. Glede na cilje, ki so si jih zadali za to obdobje, lahko trdim, da so bili zopet najuspešnejši pri vlaganjih v infrastrukturo. Z boljšo infrastrukturo so namreč omogočili selitev nekaterih dejavnosti v manj razvite regije. Prav tako so na ta način omogočili manjšo odmaknjenost otoških regij ter postopen razvoj obalnih regij, kjer so dali še večji poudarek razvoju turizma. Eden izmed ciljev je bilo tudi izboljšanje stanja na področju izobraževanja in človeškega kapitala. Uspelo jim je povečati število ljudi z dokončano visokošolsko izobrazbo, prav tako pa je narasel delež ljudi, ki imajo dokončano VII ali VIII stopnjo izobrazbe. Posledica tega so bile izboljšave v raziskovalno-razvojnem sektorju, čeprav še vedno ne tolikšne kot so si prizadevali, da bi bile. Prav tako jim je uspelo dvigniti stopnjo kvalificiranosti portugalske delovne sile z različnimi programi usposabljanja in vseživljenjskega izobraževanja. Uspelo jim je še zmanjšati stopnjo brezposelnosti, saj imajo eno izmed najnižjih v EU. Manj uspešni pa so bili pri programih, ki so si prizadevali za večje število poslov s tako imenovanim "venture kapital" (tveganim kapitalom). Slabši rezultati v podjetniškem sektorju so bili posledica slabega sodelovanja med znanstvenim sektorjem in podjetji, ki so bila neposredno povezana z aktivnostmi v okviru R&R sektorja, ter manjše inovativnosti poklicnega usposabljanja za potrebe malih in srednje velikih podjetij

Med projekti in programi je bilo v tem obdobju izbranih tudi nekaj regionalnih, ki so se izkazali za uspešne pri zmanjševanju medregionalnih razlik. Zaradi tega so se odločili, da bodo v naslednjem obdobju dali prednost regionalnim programom, saj se je po koncu drugega obdobja izkazalo, da so nekateri sektorski programi le še povečevali razlike med regijami, ker so bili koncentrirani na najbolj razvite regije v državi (Lisboa e Vale de Tejo in Centro). V kmetijstvu in ribištvu jim je le delno uspelo doseči zastavljeno, saj je še vedno močno prisoten trend preseljevanja ljudi, zlasti mladih, s podeželja v mesta (t.im. beg možganov). Tudi to je bil eden izmed razlogov, da so se odločili za večje število regionalnih programov naslednjem obdobju, saj skušajo s tem oživeti "mrtvo" podeželje. Zaključim lahko sledeče, da so bili v tem obdobju uspešni pri izvajanju politike strukturnih skladov, kar se vidi tudi iz dejstva, da jim je uspelo v regiji Lisboa e Vale de Tejo povprečni realni BDP dvigniti celo nad 75% evropskega povprečja. Do konca leta 2000 je bilo dokončno izvedenih 95% programov in

projektov, ki so bili izbrani v okviru CSF II. Kljub temu pa bi se dalo doseči še marsikaj, še zlasti na področju razvoja podeželja in vedno bolj aktualne tematike varovanja okolja.

Glavni dejavniki, ki so prispevali k večji učinkovitosti strukturnih skladov v tem obdobju so bili (Ex-post evaluation of Objective 1, 2003, str. 92-93):

- močna politična zavest na področju izvajanja programov,
- fleksibilnost pri upravljanju programov in sposobnost, da se prilagajajo spremembam zaradi socialno-ekonomskega razvoja, in spremembam v izvajanju programov in projektov,
- sposobnost managementa, da se z "overbooking-om" nekaterih programov izogne večjim odstopanjem dejanskega izvajanja od načrtovanega,
- možnost sodelovanja z državnimi agenti.

Za zaključek tega obdobja lahko še napišem, da je k vedno boljši izvedbi programov pripomogla tudi boljša organizacijska struktura upravljalnih organov in izboljšani informacijski sistem, ki ga z vsakim obdobjem nadgradijo. Prav tako se je za uspešno izkazalo delegiranje funkcij na več pristojnih organov. Izboljšali so tudi sam nadzor izvedbe projektov in programov, kar je omogočilo, da je bilo vedno več projektov dokončanih v predvidenem roku.

V programskem obdobju, ki trenutno še teče, so se Portugalci zopet odločili za bolj decentraliziran način črpanja pomoči, predvsem v smislu medregijske razdrobljenosti programov in projektov. Še vedno so namenili veliko pozornosti človeškemu kapitalu in razvoju proizvodnje in storitev. Oceno delovanja do danes je zelo težko podati, ker za to še ni na voljo zadosti podatkov. Lahko le trdim, da je tudi Portugalsko prizadela recesija v letu 2002, saj je prišlo do padca rasti, ki naj bi po ocenah v letu 2003 dosegla negativno vrednost (-1,3), kot tudi do padca stopnje zaposlenosti (v letu 2003 naj bi po ocenah znašala -0,8). V letu 2001 so dokončali še nekaj programov iz prvega programskega obdobja, kar kaže na tedanjo neučinkovito razporeditev sredstev pomoči. Če bo Portugalska še naprej vodila dosedanje monetarno, fiskalno in investicijsko politiko ter bo agregatno povpraševanje še naprej naraščalo, bo v prihodnosti dosegala še boljše rezultate, čeprav menim, da bi se morala še bolj osredotočiti na razvoj izobraževanja, raziskovalno-razvojnega sektorja in terciarnih dejavnosti ter zmanjšanju razlik med regijami.

Kljub še trajajočemu tretjemu obdobju, pa so oči portugalskih politikov že usmerjene v prihodnost, predvsem v naslednje programske obdobje. Zaradi vstopa novih članic se bo višina pomoči namenjene Portugalski zmanjšala (znašala bo okrog 3% portugalskega BDP-ja). Portugalske oblasti namreč ocenjujejo, da sami strukturni skladi ne bodo več zadostili njihovim finančnim potrebam. Enotni so si, da bo potreben učinkovit program na področju javnih financ in kapitalske porabe, in sicer bi morale vse države, ki so do sedaj prejemale večino sredstev iz strukturnih skladov, izdelati celovito investicijsko strategijo javnega

sektorja, o kateri bi se nato posvetovali s Komisijo. Programi, ki bi bili izbrani za financiranje, bi morali biti v skladu s to strategijo, kar pomeni, da bi bili njihovi prednostni cilji učinkovitost, povečanje kapitala, subvencioniranje in razvoj najrevnejšega dela države. Sama Evropska komisija pa bi se morala bolj posvetiti analizi programov in nadzoru izvajanja investicijskih projektov. Prav tako se Portugalci zavzemajo za predlog, da od leta 2007 naprej višina strukturne pomoči ne bi smela preseči 4% BDP-ja posamezne države. Ta meja sicer diskriminira majhne, revne države, zato bi morala biti dopolnjena še s kapitalsko omejitvijo. Kako bo, je odvisno predvsem od pogajanj s Komisijo in bodočo politiko EU, od katere Portugalska pričakuje, da bo iztržila čim več.

Ne glede na to, da Portugalska ni bila ravno najuspešnejša pri prestrukturiranju gospodarstva in porabi sredstev strukturnih skladov (v primerjavi z najuspešnejšo državo kot je Irska) je dosegla pomemben napredek, ki ga ne bi dosegla, če bi ostala zunaj EU in brez sredstev strukturnih skladov ter dobro pripravljenih razvojnih programov.

LITERATURA

1. Aljančič Mojca: Regionalna politika. Delovni zvezek. Ljubljana : UMAR, 8(2000), 12, str. 6-20.
2. Alvares Pedro: The enlargement of the European Union and the experiences of Portugal's accession negotiations. Oeiras : Instituto Nacional de Administração, Palacio dos Marqueses de Pombal, 1999. 107 str.
3. Beutel Jorg: The economic impact of objective 1 interventions for period 2000-2006: The final report to the Directorate-General for Regional Policies. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/objective1/final_report.pdf], 12.4.2004.
4. Braithwaite Mary: Mainstreaming Gender in the European Structural Funds. [URL: <http://eucenter.wisc.edu/conferences/Gender/braith.htm>], 14.10.2000.
5. Breuss Fritz, Egger Peter: Structural policy reform and the distribution of FDI in Europe. WIFO working papers, No.174. [URL: <http://homepage.uibk.ac.at/~c43211/wp174.pdf>], 12.4.2004
6. Chichester Giles: Report on development issues and Objective 1 structural measures in Portugal. [URL: <http://www.2europarl.eu.int/omk/sipade2?PUBREF=-//TEXT+REPORT+A4-1996-0087+0+DOC>], 27.3.1999
7. Community Support Framework: Portugal 2000-2006. [URL: <http://europa.eu.int>.], 1.3.2004. 170 str.
8. Country Report Portugal: Assessing the Administrative Capacity Needed by the Candidate Countries to Effectively Manage the Structural Funds. Final Report. [URL: http://www.evaluate.cz/dokumenty/hodnot_zpr_eu/narodni_portugalsko.pdf], 12.4.2004.
9. Ex-post evaluation of Objective 1, 1994-1999-National Report-Portugal. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/doc/obj1/portugal.pdf], 1.3.2004.
10. Gomis-Porqueras, Garcilazo Enrique: EU structural and Cohesion Funds in Spain and Portugal: Is regional and National Inequality Increasing. [URL: <http://www.miami.edu/eucenter/gomis.pdf>], 19.6.2004.
11. Malan Jack: Evaluating the Impact of the 1994-99 Structural Funds Programmes. [URL: <http://www.cses.co.uk/budapestconference.html>], 3.5.2004.
12. Mateus M. Abel: Portugal's Accession and Convergence Towards the European Union. [URL: <http://www.library.fes.de>], 16.4.2004.
13. Mavrakis Tania: The Social Impact of the Structural Funds and the Cohesion Fund for 1994-1999. Final Report. [URL: http://www.depaul.edu/~intstuds/EU_Studies/Mavrakis.html], 15.4.1997.
14. Menart Matjaž: Regionalna politika in strukturni skladi v Evropski Uniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999.43 str.
15. Mrak Mojimir: Kohezijska politika Evropske Unije. Ljubljana, Samozaložba, 2004. 160 str.

16. OECD Economic Surveys, Portugal. OECD 1999. [URL: <http://www.dgep.pt/ocde989.html>], 19.10.1999.
17. Paraskevopoulos J. Christos: Europeanization, Adaptational Pressures and Social Learning (in Structural and Environment policies): Cohesion (Greece, Ireland, Portugal) and CEE (Hungary, Poland). [URL: <http://www.aueb.gr/deos/saminars/Paraskevopoulos17-10-02.pdf>], 19.6.2004.
18. Pina M. Alvaro, St. Aubyn Miguel: Public capital, human capital and economic growth: Portugal 1977-2001. [URL: http://www.gemini.econ.umd.edu/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=IIPF59&paper_id=203], 12.4.2004.
19. Podlogar Alenka: Ekonomska politika Portugalske. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1996. 40 str.
20. Portugal: Community Support Framework 1994-1999. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 1995. 113 str.
21. Welse Christian, Toepel Kathleen, Trabold Harald: Productivity, Employment and Structural Funds: Agenda 2000 and its Impact on the most lagging Regions of the EU. [URL: http://www.diw-berlin.de/english/projekte/docs/wlt_DIW_Agenda2000_StructFunds.pdf], 3.5.2004.
22. Zrimšek Martina: Vključevanje Portugalske v Evropsko Unijo, potencialne izkušnje za Slovenijo. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 45 str.

VIRI

1. An examination of the ex-post macroeconomic impacts of CSF 1994-1999 on Objective 1 countries nad regions: Greece, Ireland, Portugal, Spain, East Germany and Northern Ireland. The economic and Social Research Institute (ESRI). [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/evaluation/doc/obj1/macro_modeling.pdf], 20.12.2002.
2. Center Evrope: Regionalna politika Evropske unije in strukturni skladi, marec 2003
3. European Union aid for the development of fishing industry in Portugal (1994-99): Summary of the structural interventions for fisheries in Portugal. Directorate General XIV-Fisheries. [URL: http://europa.eu.int/comm/fisheries/doc_et_publ/liste_publi/ifop/pten.htm], 10.6.1997.
4. Evropska Unija-Slovenija: Finančna pomoč Evropske Unije. [URL: http://www.evropska-unija.si/pages/evropska_unija/financna_pomoc/strukturni_skladi_eu.html], 8.5.2004.
5. Financial Support for Turism and Commerce in Portugal. European Commission. [URL: http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/turism/studies/structuralfunds/sf_portugal.pdf], 1.3.2004.

6. National Report (Portugal)-Executive Summary. Instituto Nacional de Administração. [URL: <http://www.ina.pt/did/executivesummary.htm>], 20.4.2004.
7. Objective 1 in Portugal. [URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/esf/en/member/ms/portugal/porobj1.htm], 16.3.2004.
8. The Impact of Structural Funds in Portugal (1989-99). Regional Policy Info regio. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/country/overmap/p/ifs3_en.htm], 26.8.2003.
9. The structural Funds in Portugal in the period 2000-2006. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/country/overmap/p/port_en.htm], 19.12.2002.
10. The structural funds in 2000: Twelfth annual report. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. 99 str.
11. The structural funds in 2001: Thirteen annual report. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 119 str.
12. The structural funds in 2002: Fourteen annual report. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 174 str.
13. Third report on economic and social cohesion: A new partnership for cohesion. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Commission, 2004. 206 str.

SLOVAR TUJIH IZRAZOV

Cohesion Fund – Kohezijski sklad
Community Initiatives (CI) – Pobude Evropske skupnosti
Community Support framework (CSF) – Razvojni okvir podpore skupnosti
Economic Fabric Modernisation Operational Programme (PEDIP II) – Operativni program za posodobitev gospodarske strukture
ECU – košarica valut, katero je kasneje nadomestila enotna valuta evro
EQUAL – Prepletanje neenakosti in diskriminacije na trgu dela
European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) – Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS)
European Investment Bank (EIB) – Evropska investicijska banka (EIB)
European Regional Development Fund (ERDF) – Evropski sklad za regionalni razvoj (ESSR)
European Social Fund (ESF) – Evropski socialni sklad (ESS)
Financial Instrument for Fisheries Guidance (FIFG) – Finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIUR)
Integrated Projects – Povezani projekti
INTERREG III – Čezmejno sodelovanje, mednarodno sodelovanje in medregionalno sodelovanje
International Monetary Fund (IMF) – Mednarodni denarni sklad (MDS)
LEADER+ - Razvoj lokalnih pobud na podeželju kot trajnostni razvoj območij
Live Science Programme – Program znanstvenega razvoja
MECU – milijon evrov
Ministerial Department – ministrski oddelek
Ministry of Internal Administration – Ministrstvo za notranje zadeve
Ministry of Planning nad Territorial Administration – Ministrstvo za planiranje in regionalne zadeve
National Development Plan (NDP) – Državni razvojni program (DRP)
Operational Intervention (OI) – Operativne (Izvedbene) intervencije
Operational Interventions for Agriculture (PAMAF) – Operativne intervencije v kmetijstvo
Operational Intervention for Support the Human Resources Training and Management (PESSOA) – Operativne intervencije za podporo človeškemu kapitalu in managementu
Operational Programme (OP) – Operativni (Izvedbeni) program
Promotion of the Regional Development Potential Operational Programme (PPDR) – Operativni program za predstavitev razvojnih možnosti regij
Regional Co- ordination Commissions – Regionalne koordinacijske komisije
Regional Development Plan (RDP) – Regionalni razvojni program (RDP)
Research and Development (R&D) – Raziskave in razvoj (R&R)
Science and Technology Operational Interventions (PRAXIS XXI) – Program operativnih intervencij v znanost in tehnologijo
Singel Programming Document – Enotni programski dokument

Social and Economic Analysis – Analize socialnega in gospodarskega razvoja

Strategic Options – Strateške opcije

Technical Assistance – Podpora za tehnično pomoč

Technical Support Team – Skupina za tehnično podporo

URBAN II – Trajnostni razvoj mest in urbanih naselij